

İSVİÇRE BORÇLAR KANUNU'NUN HAKSIZ FİİLDE ZAMANAŞIMINA İLİŞKİN YENİ DÜZENLEMELERİNİN TÜRK HUKUKU İLE KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRİLMESİ

Doç. Dr. Özcan GÜNERGÖK¹

Öz

İsviçre’de İsviçre Borçlar Kanununda zamanaşımına ilişkin bir dizi değişiklik gerçekleştirilmiş, bu değişiklikler 1 Ocak 2020 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu çalışmada İsviçre Borçlar Kanununun genel hükümler kısmında zamanaşımına ilişkin yapılan değişikliklerden haksız fiilde ceza zamanaşımına ilişkin yenilikler ele alınacaktır. Haksız fiilde zamanaşımını düzenleyen Art. 60 OR hükmünde yer alan bir yıllık kısa zamanaşımı üç yıla çıkarılmış, on yıllık mutlak zamanaşımı süresi muhafaza edilmekle birlikte, bu sürenin başlangıç anı netleştirilmeye çalışılmıştır. AİHM’nin Howald Moor kararı sonrası ölüm veya bedensel zararlarda mutlak zamanaşımı süresinin uzatılarak sorunun ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. Yapılan kanun değişikliği değerlendirilerek AİHM’nin ihlal kararı vermesindeki koşulların ortadan kalkıp kalkmadığı ele alınmıştır. Fiilin aynı zamanda ceza kanunlarına göre cezayı gerektirmesi halinde haksız fiilden doğan tazminat taleplerine kovuşturma zamanaşımının uygulanacağına dair düzenleme kanunda muhafaza edilmiş, öğretilerde tartışılan bazı hususlara açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada tüm bu düzenlemeler Türk Hukukundaki durum ile karşılaştırmalı olarak ele alınıp değerlendirmeler yapılmış, hukukumuz açısından da önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Ceza Zamanaşımı, Haksız Fiil, Gecikmeli Zarar, İsviçre, Türk Hukuku, Zamanaşımı*

A COMPARATIVE EVALUATION OF THE NEW AMENDMENTS OF THE SWISS LAW OF OBLIGATIONS WITH REGARD TO THE STATUTE OF LIMITATIONS OF TORT WITH TURKISH LAW

Abstract

In Switzerland, a number of amendments regarding the statute of limitations have been made in the Swiss Code of Obligations, and these amendments entered into force on January 1, 2020. In this study, from the amendments regarding the statute of limitations in the general provisions of the Swiss Code of Obligations, the

¹ Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk ABD, ORCID: 0000-0003-2604-3765, gunergok@gmail.com

Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih: 18.05.2021

Yayınlanmasının Uygun Görüldüğü Tarih: 23.08.2021

Bu makaleye atf için; GÜNERGÖK Özcan, “İsviçre Borçlar Kanunu’nun Haksız Fiilde Zamanaşımına İlişkin Yeni Düzenlemelerinin Türk Hukuku ile Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi”, **İMHPD**, C. VI, S. 11, 2021, s. 125-154.

innovations regarding the penalty limitation in tort will be discussed. The one-year short prescription specified in Art. 60 OR is increased to three years, while the ten-year absolute prescription period is preserved, the starting point of this period was tried to be clarified. After the ECHR's Howald Moor decision, it was aimed to eliminate the problem by extending the absolute prescription period in case of death or bodily harm. The amendment to the law has been evaluated and it has been discussed whether the conditions for the ECHR to issue a violation decision are eliminated. The regulation stating that if the act also requires punishment according to the penal laws, the prosecution time-out will be applied to the claims arising from the tort has been preserved in the law and some issues discussed in the doctrine have been clarified. In this study, all these regulations are handled in comparison with the situation in Turkish Law and evaluated, and recommendations have been made in terms of our law.

Keywords: *Penalty Timeout, Tort, Long-Term Damage, Statute of Limitation, Switzerland, Turkish Law*

GİRİŞ

İsviçre’de 2018 yılında Borçlar Kanununda (OR) zamanaşımına ilişkin bir dizi değişiklik gerçekleştirilmiş, bu değişiklikler 1 Ocak 2020 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Bu çalışmada öncelikle genel olarak İsviçre Borçlar Kanununda zamanaşımına ilişkin değişiklik önerilerine yer verilecek, gerçekleşen değişiklikler aktarılacak ve sonrasında haksız fiil alanındaki değişiklikler incelenecektir.

I. Genel Olarak Değişiklik Önerileri

İsviçre Borçlar Kanununda değişiklikler öngören tasarı 29 Kasım 2013 tarihinde Ulusal Parlamento ve Üst Meclis Başkanlıklarına sunulmuştur². Bu tasarıda zamanaşımı hukukunun belirli noktalarda iyileştirilmesi ve basitleştirilmesi hedeflenmiştir³. Bir yıllık kısa –nisbi- zamanaşımının haksız fiil ve sebepsiz zenginleşme alacakları bakımından üç yıla çıkarılması ve özellikle bedensel zararlar bakımından uzun –mutlak- zamanaşımı süresinin otuz yıl olarak belirlenmesi tasarının merkezinde yer almıştır⁴.

Tasarıda zamanaşımına ilişkin hükümlerin yeniden elden geçirilmesindeki saik, yürürlükteki zamanaşımı hukukunun bir yandan talep hakkının hukuki sebebine göre farklı olması, diğer yandan çok sayıda özel hüküm bulunması sebebiyle

² Botschaft zur Aenderung des Obligationenrechts (Verjaehrungsrecht) vom 29 November 2013 – kısaca Botschaft olarak anılacaktır.

³ Botschaft, s. 236.

⁴ Botschaft, s. 236. İsviçre Borçlar Kanunu Tasarısının yasalaşma süreci hakkında bkz. AYBAY, Memet Erdem, “Haksız Fiillerde Zamanaşımı Konusunda İsviçre Borçlar Kanunu Değişikliği ve Buna Dair Düşünceler (6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Hükümleri ile Karşılaştırmalı Olarak)”, BAÜHFD, C. 14, S. 183-184, s. 1862 vd.

yeknesaklık bulunmaması ve karmaşık olması biçiminde ifade edilmiştir. Tasarı gerekçesine göre, bu durum zamanaşımı kurumu ile amaçlanan hukuki açıklık ve hukuki güvenlik ile çelişmektedir. Gene bugünkü hâkim görüşe göre yabancı hukuklarla kıyas edildiğinde de bazı zamanaşımı süreleri oldukça kısa olarak görülmektedir⁵. Bu özellikle hakız fiil ve sebepsiz zenginleşmede nisbi süre olan bir yıllık kısa zamanaşımı süresi ve gene zarar verici olayın gerçekleşmesinden yıllar sonra ortaya çıkan gecikmeli zararlar (Spaetschaeden-geç ortaya çıkan zararlar) olarak anılan zararlar bakımından geçerlidir. Gecikmeli zararlara asbeste maruz kalma örnek olarak gösterilmektedir. Bundan dolayı Parlamento 07.3763 sayılı “*Sorumluluk Hukukunda Zamanaşımı Süreleri*” başlıklı yazısıyla Federal Konsey’i (Bundesrat) gecikmeli zararlar bakımından tazminat taleplerinin varlığını ve icra edilebilirliğini sağlayacak şekilde haksız fiildeki zamanaşımı sürelerini uzatmakla görevlendirmiştir. Belirtilen bu olgular tasarının çıkış noktası olarak ifade edilmiştir.

Tasarının hazırlanması sırasında yapılan görüşmelerde tüm zamanaşımı hukukunun yeknesaklaştırılmasından vazgeçilmiştir. Bunun yerine yürürlükteki hukukta mevcut olan kusurları iyileştirmek ve belirsizlikleri gidermeye odaklanılmıştır⁶.

Belirtilen saiklerle OR’nin zamanaşımına ilişkin hükümlerine dair bir dizi değişiklik önerilerine bu tasarıda yer verilmiştir.

II. Değişiklik Yapılması İhtiyacı

Yukarıda da ifade edildiği üzere, Federal Konsey Parlamento tarafından değişiklik tasarısı hazırlama konusunda görevlendirilmişti. Parlamentonun Federal Konseyi bu konuda görevlendirmesinin sebebi AİHM’nin “*Asbest Davası*” olarak anılan hak ihlali kararıdır⁷. 1965-1978 yılları arasında bir makine fabrikasında çalışan Howald Moor bu süre zarfında asbeste maruz kalmış, yirmi yılı aşkın süre sonra ona diyafram kanseri teşhisi konmuştu. Howald Moor Teşhis konulmasından sonra on sekiz ay yaşamış ve bu hastalıktan dolayı vefat etmiş, ailenin açtığı tazminat davası zamanaşımı nedeniyle reddedilmişti⁸. Konunun AİHM’e taşınması üzerine, AİHM 2014 yılında söz konusu olayda AİHS.m.6, f. 1’de yer alan adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar vermiş ve İsviçre’yi tazminata mahkûm etmişti. Bu gelişme üzerine uzun süre konuyu değerlendiren Parlamento bedensel zararlarda zamanaşımı süresini uzatma gerekliliğini gördü.

Aile AİHM nezdinde açılan davada adil yargılanma haklarının ihlal edildiğini belirtmiş ve Federal Mahkeme’nin alacağı hali hazırda zamanaşımına uğramış olduğu kararını şikâyet konusu yapmıştır. AİHM üye devletlerinin takdir hakkı olduğu, bu nedenle adil yargılanma hakkının ihlal edilmediği biçimindeki İsviçre Hükümetinin savunmasını reddetmiştir. AİHM, adil yargılanmanın örneğin hukuk

⁵ Botschaft, s. 236.

⁶ Botschaft, s. 236.

⁷ 52067/10 başvuru no ve 41072/11 karar no. Kararın metnine

⁸ BGE 136 II 187.

güvenliğini sağlayacak şekilde bir zamanaşımı süresi konularak sınırlanabileceğini kabul etmekle birlikte, bu sınırlamaların orantılı olması gerektiğini de belirtmiştir. Mahkeme, hastalığın zarar verici olaydan yıllar sonra teşhis edildiği durumlarda zorunlu mutlak zamanaşımının uygulanmasının orantısız olacağını belirtmiştir. Çünkü bu tarz rahatsızlıklarda mutlak zamanaşımı sıkı surette uygulandığı takdirde bireylerin mahkeme önünde taleplerini ileri sürmeleri imkânsız hale gelecektir. AİHM'e göre, olağan dışı geç ortaya çıkan hastalıklarda, kişinin kendi hastalığını daha önceden öğrenip öğrenemeyeceği bilimsel olarak tespit edilmelidir. Bilimsel olarak daha önceden öğrenme imkânı var idiyse, bu halde kişi hakkında zamanaşımı dikkate alınabilecektir. Bu görüşü benimseyen Mahkeme İsviçre devletini ölenin yakınlarına tazminat ödemeye mahkûm etmiştir. AİHM'in bu kararı üzerine, İsviçre devleti kararı tanımış, aileye tazminat ödemiş ve iç hukukunu bu tarz zararlarda hak ihlali doğurmayacak şekilde değiştirme kararı almıştır⁹. AİHM'in bu kararı gecikmeli zararlar hakkında zamanaşımının düzenlenmesi ihtiyacını ortaya çıkardığı gibi, zamanaşımına ilişkin tüm düzenlemelerin de elden geçirilmesi fırsatı doğmuştur.

III. Gerçekleşen Değişiklikler

A. Genel Olarak

Tasarıda yer alan haksız fiilde üç yıllık kısa zamanaşımı kabul edilirken, ölüm ve bedensel zararlardaki otuz yıllık zamanaşımı süre önerisi 20 yıl olarak kabul edilmiştir (Art. 60 OR).

Ceza zamanaşımı yeniden ele alınmış, öğretilerde tartışılan bazı hususların açıklığa kavuşturulmasına çalışılmıştır (Art. 60 OR).

Sebepsiz zenginleşmede kısa zamanaşımı süresi haksız fiilde olduğu gibi üç yıl olarak düzenlenmiştir. Yeni düzenlemeye göre, sebepsiz zenginleşme alacağı alacaklının zenginleşmeyi öğrendiği andan itibaren üç yılın, her halde talep hakkının doğduğu tarihten itibaren on yılın geçmesiyle zamanaşımına uğrar (Art. 67 OR).

Gene tasarıda olmayan 128a hükmü ile sözleşmeye aykırılıktan oluşan ölüm ve bedensel zararlar için de haksız fiile ilişkin zamanaşımı ile uyumlu zamanaşımı süreleri getirilmiştir. Art. 128a OR hükmüne göre, sözleşmeye aykırılıktan doğan ölüm veya vücut bütünlüğünün ihlalden kaynaklanan maddi ve manevi tazminat alacakları zarar görenin zararı öğrendiği andan itibaren üç yılın geçmesiyle zamanaşımına uğrar. Ancak her halde zarar verici davranışın gerçekleştiği ya da sona erdiği günden başlayarak yirmi yılın geçmesiyle alacak zamanaşımına uğrar.

Art. 134 OR hükmünde zamanaşımının durma sebeplerine yeni sebepler eklenmiştir. Objektif nedenlerle alacağın mahkeme önünde ileri sürülememesi, yazılı olarak kararlaştırılması durumunda arabuluculuk veya mahkeme dışı uyuşmazlık çözümüne ilişkin sulh görüşmeleri, miras bırakanın alacakları ve

⁹ <https://www.derbund.ch/schweiz/standard/bund-akzeptiert-asbesturteil-des-strassburger-gerichts/story/18968416> (E.T.: 16.04.2021).

borçlarına ilişkin olarak terekenin resmi defterinin tutulması halleri yeni durma sebepleri olarak kanuna eklenmiştir.

Art. 136 OR hükmünde yapılan değişiklik ile bir müteselsil borçluya ya da bölünemeyen borcun borçlularından birine karşı kesilen zamanaşımının diğer borçlular bakımından da zamanaşımının kesilmesi etkisinin sadece alacaklının fiiliyle gerçekleşen kesilme sebepleriyle sınırlı olduğu açıklığa kavuşturulmuştur.

Art. 139 hükmüyle müteselsil borçluların birbirlerine rücuunda zamanaşımı süresi düzenlenmiştir. Alacaklıyı tatmin eden müteselsil borçlu alacaklıyı tatmin ettiği ve birlikte sorumlu olduğu borçluyu öğrendiği tarihten itibaren üç yıl, her halde alacağın doğduğu tarihten itibaren on yıl içinde rücu alacağını takip etmediği takdirde onun bu alacağı zamanaşımına uğrayacaktır.

Art. 141 OR hükmünde zamanaşımı def'inden feragat ilişkisi olarak; borçlunun zamanaşımının işlemeye başlamasından itibaren her defasında en fazla on yıl için zamanaşımını ileri sürmekten yazılı olarak feragat edebileceği düzenlenmiştir. Genel işlem koşullarıyla zamanaşımından feragat sadece bunu düzenleyen tarafın feragati halinde geçerlidir. Borçlunun zamanaşımı def'inden feragati sigortacıya karşı ileri sürülebilecektir. Gene sigortacıdan doğrudan alacak hakkı bulunduğu takdirde borçlunun feragati de sigortacıya karşı ileri sürülebilecektir.

OR'nin genel hükümler kısmında zamanaşımına ilişkin yapılan değişiklikler anılanlardan ibarettir. Aşağıda haksız fiilde zamanaşımına ilişkin değişiklikler detaylı olarak incelenecektir.

B. Haksız Fiilde Zamanaşımına İlişkin Gerçekleşen Değişiklikler

1. Kısa Zamanaşımı

Art. 60, Abs. 1 OR hükmündeki bir yıllık kısa zamanaşımı süresi son değişikliklerle üç yıla çıkarılmıştır. Bu değişikliklerle sürenin kısa olduğu eleştirileri karşılanmıştır. Üç yıllık süre zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği günden itibaren işlemeye başlamaktadır. Bir yıllık sürenin kısa bulunduğu, yabancı hukuklarda üç yıldan az sürenin tek tük bulunduğu olgusu değişikliğe gerekçe olarak gösterilmiştir¹⁰.

Hukukumuzda TBK.m.72, f. 1 hükmü ile iki yıllık süre tercih edilmiştir. Meclise sunulan tasarı gerekçesinde bir yıllık sürenin yetersiz olduğu, Karayolları Trafik Kanununda motorlu araç işletenin haksız fiil sorumluluğunun iki yıl olarak belirlenmiş olması da değişiklik gerekçesi olarak gösterilmiştir¹¹.

¹⁰ Botschaft, s. 251-252.

¹¹ "Haksız fiil tazminatı için, 818 sayılı Borçlar Kanununda öngörülen bir yıllık kısa zamanaşımı süresinin, yetersiz bulunması nedeniyle, Tasarıda iki yıla çıkarılması öngörülmüştür. Nitekim motorlu taşıt işletenlerin sebep oldukları maddî zararlar da, niteliği itibarıyla bir haksız fiil oluşturduğu hâlde, bu tür zararlardan doğan sorumluluk, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununda iki yıllık zamanaşımı süresine tâbi tutulmuştur" (TBK Tasarısı m. 71). Tasarıda 71. madde olarak geçen düzenleme 72. madde olarak kanunlaşmıştır.

Alman Hukukuna bakıldığında haksız fiilde kısa zanaşımı süresi alacağın doğumundan itibaren on yıl olarak düzenlenmiştir (§ 852 Abs. 2 BGB).

Bir yıllık kısa zanaşımının oldukça kısa olduğu açıktır. Kısa sürenin üç yıla çıkarılmasıyla sürenin azlığının yarattığı sakıncaların giderildiği söylenebilecektir. Hukukumuzda iki yıllık sürenin tercih edilmesinin KTK.m.109 ile uyumun sağlanması amacına yönelik olduğunu düşünmekteyim.

2. Uzun Zanaşımı (Mutlak Zanaşımı)

Art. 60 OR'de yer alan on yıllık uzun zanaşımı muhafaza edilmekle birlikte, bu sürenin başlama anı konusundaki belirsizlikler giderilmeye çalışılmıştır. Art. 60 Abs. 1'in yeni metni şu şekildedir: *“Zararın giderilmesi talebi ya da manevi tazminat, zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsü kişiyi öğrendiği günden itibaren üç yıl, her halde zarar verici davranışın gerçekleştiği ya da sona erdiği günden itibaren on yıl geçmesiyle zanaşımına uğrar”*.

Değişen metindeki yenilik zarar verici davranışın gerçekleştiği ya da sona erdiği anın uzun zanaşımının başlama anı olarak kabul edilmesidir. Burada eski metinden farklı olarak bir yandan zarar verici fiil (Handlung) yerine, *“davranış”* (Verhalten) ifadesinin yer alması, diğer yandan gerçekleşme anından başka *“sona erme”* anına da yer verilmiş olması dikkat çekicidir.

Tasarı'da bu değişikliğin gerekçesi öğretilerdeki hâkim görüş ve yargı kararları doğrultusunda belirginleştirme olarak ifade edilmiştir¹². Art. 60 OR'nin eski metni zarar verici hadisenin tekrarlandığı ya da devam eden bir fiilden kaynaklandığı hallere uymamakta idi¹³. Öğreti ve Federal Mahkemeye göre, uzun zanaşımı zarar verici fiilin son günü ya da zarar verici davranışın sona erdiği gün başlar¹⁴. Art. 60 OR'nin eski metni zarar verici fiilden bahsetmekte idi. Bu da olumlu bir davranışı ifade eder. Oysa olumsuz bir davranış da haksız fiil oluşturabilir. Yapmaması gereken davranışı yapan kişinin davranışı olumlu bir davranışla, yani bir fiille zarar verirken, yapması gereken şeyi yapmayan, hareketsiz kalan kişinin davranışı da haksız fiil sorumluluğunu gerektirebilir. Art. 60 yeni metninde *“zarar verici davranışın sona erdiği gün”* ifadesiyle olumsuz davranışla zarara yol açılan durumlarda zanaşımının başlangıç anını tartışmaya kapatmıştır.

Hukukumuz açısından bakıldığında; TBK.72, f. 1, c. 1 hükmüne göre, *“Tazminat istemi, zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği tarihten başlayarak iki yılın ve her hâlde fiilin işlendiği tarihten başlayarak on yılın geçmesiyle zanaşımına uğrar”*. TBK.m.72 hükmü uzun zanaşımı bakımından 818 sayılı Borçlar Kanunu 60. maddesindeki düzenlemeyi özü itibarıyla değiştirmemiştir¹⁵. Türk Borçlar Kanunu hazırlanırken uzun

¹² Botschaft, s. 252.

¹³ Botschaft, s. 252.

¹⁴ BGE 92 II E. 5b; 109 II 418 E. 3.

¹⁵ BK.m.60: *“Zarar ve ziyan yahut manevi zarar namıyla nakdi bir meblağ tediyesine müteallik dava, mutazarrır olan tarafın zarara ve failine itilau tarihinden itibaren bir sene ve her halde zararı müstelzim fiilin vukuundan itibaren on sene mürrurundan sonra istima olunmaz”*.

zamanaşımının yirmi yıla çıkarılması öngörülmüştü. Sürenin yirmi yıla çıkarılması önerisinin gerekçesi maddedeki “zararı müstelzim fiilin vukuundan itibaren” ibaresinin, “zarar” unsuru gerçekleşmedikçe, fiilin işlendiği tarihten itibaren kaç yıl geçerse geçsin, haksız fiil nedeniyle tazminat isteminin zamanaşımına uğramayacağı şeklinde yorumlanmasını önlemek amacıdır. Bundan dolayı TBK Tasarısı’nda bu ibare “her hâlde, fiilin işlendiği tarihten başlayarak” şeklinde değiştirilmiş ve 818 sayılı Borçlar Kanunundaki on yıllık uzun zamanaşımı süresinin de, bu değişiklik göz önünde tutularak yirmi yıla çıkarılması öngörülmüştür. Gene Alman Medenî Kanunundaki on ve otuz yıllık süreler de yirmi yılın benimsenmesinde etkili olmuştur¹⁶. Ancak TBMM Adalet Komisyonu’nda yirmi yıllık süre metinden çıkarılmış ve sürenin on yıl olarak devamı uygun görülmüştür. Komisyon yirmi yıllık sürenin haksız fiilin sonucuna odaklandığını, bunda muhtemelen Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun deprem zararına ilişkin verdiği kararın etkili olduğunu, zarar verici fiilin sonucunda zarar ortaya çıkmadıkça haksız fiilin gerçekleşmeyeceğini, aradan ne kadar zaman geçerse geçsin zararlı sonuç ortaya çıktığında bunun öğrenilmesiyle kısa zamanaşımının işlemeye başlayacağını belirterek, uzun zamanaşımı süresinin yirmi yıl olarak belirlenmesinin uygun olmayacağına karar vermiştir¹⁷. Adalet

¹⁶ Gerekçe: “Ayrıca, 818 sayılı Borçlar Kanununda on yıllık uzun zamanaşımı süresi için kullanılan “zararı müstelzim fiilin vukuundan itibaren” şeklindeki ibarenin, haksız fiilin “zarar” unsuru gerçekleşmedikçe, fiilin işlendiği tarihten itibaren kaç yıl geçerse geçsin, haksız fiil nedeniyle tazminat isteminin zamanaşımına uğramayacağı şeklinde yorumlanmasını önlemek amacıyla, bu ibare “her hâlde, fiilin işlendiği tarihten başlayarak” şeklinde değiştirilmiş ve 818 sayılı Borçlar Kanunundaki on yıllık uzun zamanaşımı süresinin de, bu değişiklik göz önünde tutularak yirmi yıla çıkarılması öngörülmüştür. Nitekim, haksız fiil zamanaşımı süreleri olarak Alman Medenî Kanununun (BGB) 852 nci maddesinde on ve otuz yıllık süreler öngörülmüştür”.

¹⁷ Adalet Komisyonu Gerekçesi: “Tasarının 71 inci maddesi deprem ve benzeri olaylarda uzun zamanaşımını benimseme temeline dayanarak yirmi yıllık genel bir süre öngörmüştür. Deprem üzerine Yüksek Mahkemenin geliştirdiği yorum, bu düzenlemeyi etkilemiş olmalıdır (YHGK. 04.06.2003 t, 4- 400/393- E/K, YCGK. 4.3.2003 t, 9-314/15-E/K). Komisyon, bu gibi sonuçlarda çözümün “haksız fiil” kurumunun analizinde aranması gerektiği değerlendirmesinde bulunmuş, süreyi on yıla indiren önergede temel çözümü ortaya koymuştur. Buna göre, haksız fiilin “sonuç” unsurunun üzerinde durulması gerekir. “Sonuç”, eylemin “hareket” unsurunun dış-dünyada meydana getirdiği ve hukukun hüküm tertip ettiği “değişiklik”tir (Prof.Dr. Kaneti, Selim. Haksız Fiilde Ani Sonuçlu Olaylarda Hukuka Aykırılık Unsuru, İst.2007, s.19 ve civ.). Hareketten hemen sonra meydana gelen ölüm, yaralanma ve hasar gibi “ani sonuç”lar yönünden bir sorun yoktur. Bu hâllerde, hareketle sonuç arasında uzun bir zaman bulunmamaktadır. Hareketle sonuç arasında uzun bir zamanın girdiği hâllerde sorun doğmaktadır. Sözgelimi kimi kimyasal ya da radyoaktif kökenli kazalarda hareket unsuru ile dış-dünyadaki değişiklik (sonuç) unsuru arasında, yarım asrı aşan bir süre girebilir. Radyoaktif kaza çevresinde 50 yıl sonra elsis-kolsuz doğumun gerçekleşmesi farazi örneği uyarıcıdır. İlliyyet bağının varlığı hâlinde bu örnekte nükleer santraldeki “patlama”, haksız fiilin “hareket unsurunu”, “noksan doğum” ise, haksız fiilin 15 “sonuç unsurunu” (cismani zararı) ifade eder. Bu somut örnekte haksız fiilin işlendiği tarih, hareketin olduğu “patlama” tarihi değil; sonucun meydana geldiği “noksan doğum” tarihidir. Haksız fiil, noksan doğum tarihinde tamamlanmış olmaktadır. (Prof.Dr. Henri Deschenaux, Prof.Dr. Pierre Tercier. Sorumluluk Hukuku. Selim Özdemir çevirisi, Ank.1983.s.12-13). Hareket ve sonuç haksız fiil bütününi oluşturan kurucu unsurlar olup sonucu meydana gelmemiş harekete bir hüküm tertip olunamaz. Öte yandan aynı hareketin farklı zamanlarda birden fazla sonuç doğurması mümkündür. Çernobil kazasından sonra birden fazla özürü doğum gibi. Her sonucun meydana geldiği tarihe göre zamanaşımının

GÜNERGÖK/ İsviçre Borçlar Kanunu'nun Haksız Fiilde Zamanaşımına İlişkin Yeni Düzenlemelerinin Türk Hukuku İle Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi

Komisyonu'nun bakış açısına göre, bir nükleer patlamadan elli yıl sonra zararlı sonuç ortaya çıktığında haksız fiil o anda gerçekleşmiş olup, henüz zamanaşımı süresi dolmamıştır. Uzun zamanaşımı bu zararlı sonucun ortaya çıktığı anda işlemeye başlayacaktır.

Yargıtay 1999 Büyük Marmara Depremi sonrası açılan tazminat davalarına ilişkin bazı kararlarında uzun zamanaşımı süresinin deprem zararının oluşmasıyla başladığı esasını benimsemiştir. Buna göre, hukuka aykırı davranışın varlığına rağmen, zarar henüz gerçekleşmemişse, zamanaşımı süresi işlemeye başlamamıştır. Yani zamanaşımı süresinin işlemeye başlaması için zarara neden olabilecek hukuka aykırı bir fiilin işlenmiş olması ve tazminat yükümlüsünün bilinmesi yeterli olmayıp, zararın gerçekleşmiş, istenebilir hale gelmiş olması aranmalıdır. Hukuka aykırı fiil ve davranışa rağmen, zararın varlığı henüz dava edilebilir duruma gelmemiş ise, söz konusu zarar çok uzun yıllar sonra gerçekleşse bile, zarar görenin tazminat alacağı için zamanaşımı, zararın gerçekleştiği tarihten itibaren işlemeye başlayacaktır. Gene Yargıtay'a göre, zamanaşımının işlemeye başlaması için alacağın muaccel hale gelmesi gerekir. Zararın doğmadığı durumda muaccel bir alacak da bulunmamaktadır¹⁸.

başlangıcı farklı olacaktır. Bu gibi hâllerde zarar, ancak ve ancak sonucun meydana geldiği tarihte oluşmuş olacağından, kısa süreli zamanaşımının da başlangıç tarihi zorunlu olarak, sonucun meydana geldiği tarih sonrasındaki öğrenme tarihi olacaktır. Tasarının 71 inci maddesinin birinci fıkrası, uzun zamanaşımı başlangıcına temel alınan fiil terimi eylemin sonuç unsurunun meydana geldiği tarihi içerdiğine; fiilin sonucun meydana geldiği tarihte oluşmuş sayıldığına göre, sonucu on yıl sonra meydana gelen fiillerde dahi zamanaşımının dolmaması bulunması karşısında "yirmi yılın" ibaresi "on yılın" şeklinde değiştirilmiş ve madde teselsül nedeniyle 72 nci madde olarak kabul edilmiştir".

¹⁸ Örnek olarak bkz. Yarg. HGK, 22.10.2003 T., 2003/4-603 - 2003/594 K.: "B.K.nun 60, maddesi, gerek bir ve gerekse 10 yıllık sürelerin başlayabilmesini, bir zarara neden olmuş, dolayısıyla haksız fiil olarak varlık kazanmış bir fiilin varlığına bağlamaktadır. Dolayısıyla, neden olduğu zarar henüz gerçekleşmemiş bir fiilin salt olması, anılan sürelerin başlaması için yeterli değildir.

Öte yandan, zamanaşımı başlangıcına ilişkin genel hüküm niteliğindeki B.K. nun 128. maddesine göre de, zamanaşımı alacağın muaccel olduğu tarihte başlar. Buradaki "muacceliyet" kavramının, alacaklı tarafından talep ve dava edilebilir hale gelmiş olma anlamını taşıdığına göre, dolayısıyla, öncelikle doğmuş bir alacağın varlığını (haksız fiil açısından bakıldığında, tazminat alacağına neden olan zararın gerçekleşmiş olmasını) gerektirdiğinde; yine "alacak" kavramının, haksız fiile dayalı tazminat alacağını da kapsayan bir genişlik taşıdığına kuşku ve duraksamaya yer yoktur. Kısaca, tazminat alacağına ilişkin zamanaşımı süresi de, diğer alacaklar gibi, onun alacaklısınca talep ve dava edilebilir hale geldiği anda başlayacaktır.

...B.K. nun 60. maddesi, gerek 1 ve gerekse 10 yıllık sürelerin başlayabilmesini, bir zarara neden olmuş, dolayısıyla haksız fiil olarak varlık kazanmış bir fiilin varlığına bağlamaktadır. Dolayısıyla, neden olduğu zarar henüz gerçekleşmemiş bir fiilin salt işlenmiş olması, anılan sürelerin başlaması için yeterli değildir. Bir kimsenin, ödenince isteminde bulunabilmesi için öncelikle bir zararın doğması ilk koşuldur. Çünkü davanın hukuki nedeni ödenince olunca, öncelikle bunun var ve miktarının da belli veya belirlenebilir olması gerekir. Öte yandan ve en önemli koşul, bu zararın tazminat olarak istenebilir bir duruma gelmiş olmasıdır. Davaya konu edilen olayda olduğu gibi, davalının hukuka aykırı eylemi, yapının yapıldığı tarihte gerçekleşmiştir. Ancak o tarihte davacının eldeki davaya

Konu ettiği tür ve kapsamda bir zararı doğmamıştır. Bu tür bir zarar olmayınca, davacının eldeki gibi böyle bir dava açma olanağı da bulunamayacağı doğaldır. Zamanaşımı, harekete geçememek,

Türk öğretisinde hâkim görüş Yargıtay'ın görüşünün aksi yöndedir¹⁹. Yargıtay'ın bu kararından sonra yapılan değerlendirmelerde iki farklı yaklaşım görülmektedir. Bir görüşe göre, depremden doğan zararlarda tazminat yükümlüsünün yıkılan yapı ile ilgisi teslimden itibaren kesilmiştir. Yapının depremde yıkılmasında etkili olan eksiklik ve sorumluluğun başlangıcı bu teslim tarihi itibarıyla doğmuştur. Bundan dolayı kural olarak, zararın bu tarih itibarıyla doğduğu kabul edilmelidir²⁰. Buna göre, bu gibi durumlarda zamanaşımının başlangıcına ilişkin olarak, zararın gerçekleştiği tarih değil, zararı doğuran hukuka aykırı davranışın tamamlandığı tarih esas alınmalıdır. Zarar daha sonra gerçekleşmiş olsa bile, artık zarara neden olan fiilin üzerinden on yıl geçmişse tazminat alacağı zamanaşımına uğramıştır. Burada belirleyici olan haksız fiilin tamamlandığı tarih değil, zarara yol açan hukuka aykırı fiilin tamamlandığı tarihtir²¹. Bu sonucun kabulü adalet ve

istemde bulunamamak durumunda bulunan kimsenin aleyhine islemez. Davacıya ait mesken her ne kadar Yapı Kullanma İzin Kâğıdına göre 06.11.1975 tarihinde tamamlanıp teslim edilmiş ve o tarih itibarıyla hukukun binanın davalılar ile ilişkisi kesilmiş ise de, davalıların haksız fiili, zararın oluşmasına neden olan olgu olarak depremin olduğu 17.8.1999 tarihinde gerçekleşmiş sayılmalıdır. Dolayısıyla, BK. nun 60. maddesindeki 1 ve 10 yıllık zamanaşımı sürelerinin başlangıcına bu tarih esas alınmalıdır (...)” (Lexpera E.T.: 16.04.2021). Yargıtay HGK. 2015 yılında açılan rücu davasında da zamanaşımı nedeniyle davayı reddeden yerel mahkemenin direnme kararını bozmuştur. Bu karar Yargıtay'ın görüşünde değişiklik olmadığı biçiminde yorumlanmalıdır: “Somut olaya gelince; dava konusu zarar 17.08.1999 depreminde meydana gelmiştir. Deprem nedeni ile yapım aşamasında davalıların görev aldığı bina çökmüş ve davacı idare bu nedenle lojmanda ikamet eden ve zarar gören personeline idare mahkemesi kararına istinaden tazminat ödemiştir.

Resmi raporlara göre, 285.211 ev, 42.902 iş yerinin, resmi olmayan bilgilere göre ise yaklaşık 133.683 çöken bina ile yaklaşık 16 milyon insan, depremden değişik düzeylerde etkilenmiştir. Bu nedenle Türkiye'nin yakın tarihini derinden etkileyen en önemli olaylardan biri olan 1999 depremi gerek büyüklük, gerek etkilediği alanın genişliği, gerekse sebep olduğu maddi kayıplar açısından son yüzyılın en büyük depremlerinden biridir. Bu nedenle rücuya konu olan zarar tutarının ne kadarlık kısmından davalıların sorumlu olacağıın tam olarak tespit edilememesi halinde mülga 818 sayılı Borçlar Kanunu 43. maddesi gereğince depremin yukarıda belirtilen niteliği ve olumsuz etkisi de dikkate alınarak adalete uygun karar verilmesi gereklidir” (Yarg. HGK, 15.04.2015 T., 2013/4-1706 E.-2015/1205 K.-İçtihat Bülteni Programı - E.T.: 26.04.2021).

¹⁹ ERDEM, Mehmet, **Özel Hukukta Zamanaşımı**, XII Levha Yayınları, İstanbul 2010, s. 183 vd.; BAŞPINAR / ALTUNKAYA, s. 118; HAVUTÇU, Ayşe, “Haksız Fiil Sorumluluğunda Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı”, **DEÜHFD**, Y. 2010, C. XXII, Özel Sayı, s.584 vd.; NART, Serdar, “Haksız Fiillerde Zamanaşımına İlişkin Hükümün Değerlendirilmesi (TBK.md.72)”, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Hükümlerinin Değerlendirilmesi Sempozyumu (3-4 Haziran 2011), **Prof.Dr. Cevdet Yavuz'a Armağan**, İstanbul 2012, s. 236 vd.; OĞUZMAN, M. Kemal/ÖZ, M. Turgut, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. II**, İstanbul 2017, s. 76; ANTALYA, O. Gökhan, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. V/1, 2**, Genişletilmiş 2. Baskı, Seçkin, Ankara 2019, s. 618. EREN, İsviçre Federal Mahkemesinin uygulamasındaki görüşleri benimsediğini ortaya koymaktadır. Ancak gecikmeli zararları andığı bazı hallerde bunun tatmin edici olmayacağını ifade etmekle bu konuda farklı düşündüğünü ortaya koymaktadır (EREN, Fikret, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Ankara 2019, s. 941).

²⁰ BAŞPINAR, Veysel / ALTUNKAYA, Mehmet, “Depremden Doğan Zararların Tazmininde Zamanaşımının Başlaması ve Süresi”, **AÜHFD**, C. 57, 2008, S. 1, s. 118.

²¹ BAŞPINAR / ALTUNKAYA, s. 118; TEKİNAY, Selahattin Sulhi / AKMAN, Sermet / BURCUOĞLU, Haluk / ALTOP Atilla, **Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Yeniden Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Yedinci Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 1993, s. 719;

hakkaniyet hislerini zedelese bile, hukuk güvenliği tercih edilmeli, ona üstünlük tanınmalıdır. Aksi halde hukuki istikrarı sağlamak güçleşeceği gibi, hukuk güvenliğinden söz edilemeyecektir²². Yargıtay'ın depremin ağır sonuçlarının zarar görenler üzerinde kalmaması gerektiği düşüncesiyle somut olay adaletini sağlamak için verdiği bu kararların hukuk güvenliğini zedelediği ifade edilmektedir²³. On yıllık uzun zamanaşımı süresinin mutlak süre olduğu göz ardı edilmemelidir. Zararın doğumu anı esas alındığı takdirde, bir yapının üzerinden yüz yıl geçse de zamanaşımının gerçekleştiğinden bahsedilemeyecektir²⁴. Hukuk güvenliği gerekçesiyle zarara neden olan kişinin mirasçılarının böylesi bir durumdan korunmaları gerekir²⁵. Her ne kadar Yargıtay binayı inşa edenin külli haleflerinin nedensellik bağı bulunmaması nedeniyle zarardan sorumlu tutulamayacaklarını ifade etse de, bu ölçütün belirsiz ve hatalı olduğu, bu yolla tehlikenin bertaraf edilemeyeceği ifade edilmektedir^{26 27}.

Konuya farklı yaklaşan diğer bir görüşe göre, burada bir kanun boşluğu bulunmaktadır. Buna göre, on yıldan sonra ortaya çıkan zararların zamanaşımına uğramasına göz yummanın ve zarar görenin zararını içine sindirmesini istemenin hukukun temel ilkeleriyle bağdaştığı söylenemez. Burada “*gerçek olmayan bir kanun boşluğu*” söz konusudur. Bundan dolayı bu durumda, kanun koyucunun gerçek amacı araştırılmalı ve TMK.m.1 kapsamında bu boşluk hâkim tarafından doldurulmalıdır²⁸. Bu görüşe karşı, gerçek olmayan kanun boşluğunda somut olaya uygulanması gereken bir kuralın bulunması, fakat soyut ve genel nitelikli

GÜNTÜLÜ ALKAN, Ayça, “Haksız Fiil Sorumluluğunda Zamanaşımı”, BAÜHFD, Y. 2016, C. 11, S. 147-148, s. 130.

²² BAŞPINAR / ALTUNKAYA, s. 118.

²³ İNCEOĞLU, M. Murat / BAŞ SÜZEL, Ece / AYTEKİN İNCEOĞLU, Asuman, Haksız Fiil Zamanaşımı ve Suçsuzluk Karinesiyle İlgisi, BAÜHFD, Y. 2016, C. 11, S. 145-146, s. 166.

²⁴ Yargıtay'ın görüşünün kabul edilmesi halinde, zamanaşımının başlangıcı olarak haksız fiilin işlendiği tarihin hiçbir öneminin kalmayacağı, buna göre haksız fiilin zararın gerçekleştiği anda işlenmiş sayılacağı, bu andan itibaren kısa ve uzun zamanaşımı sürelerinin başlayacağı, bu durumun kanun koyucunun öngördüğü zamanaşımı süresinden bütünüyle farklı sürelerin esas alınmasına yol açacağı, bu halde kanunda azami süreye yer verilmesinin de anlamsız olacağı haklı olarak ifade edilmiştir (HAVUTÇU, s. 593).

²⁵ İNCEOĞLU / BAŞ SÜZEL / AYTEKİN İNCEOĞLU, s. 167.

²⁶ NART, s. 241.

²⁷ “*Son olarak, zamanaşımı süresinin zararın gerçekleştiği tarihten itibaren başlatılmasının; örneğin, 100 yıl önce yapılmış bir binanın depremde yıkılması halinde, onu inşa eden kişinin torununun torunlarının dahi sorumlu tutulması sonucuna yol açacağı şeklindeki yorum ve endişelere cevap olarak şu açıklamanın yapılması gerekmiştir: Yukarıda ayrıntılı olarak değinildiği üzere, haksız fiil kavramı, zorunlu olarak, doğan zarar ile hukuka aykırı fiil arasında nedensellik bağı bulunmasını gerektirir. Somut olayda Yerel mahkeme, davanın zamanaşımı yönünden reddi gerektiği kanısına vardığı için, işin esasına ilişkin yeterli inceleme ve araştırma yapmamış; dolayısıyla, haksız fiilin unsurlarına ilişkin olarak yukarıdaki açıklamalarda değinilen yönleri değerlendirmemiştir. Bu hususlar işin esası ile ilgili bulunduğu ve mahkemece işin esasına girilmediğinden Hukuk Genel Kurulu'ndaki görüşmeler sırasında da işin esasını incelenmemiştir*” (Yarg. HGK. 22.10.2003 T., 2003/4-400 E.-2003/393 K. – Sinerji Hukuk ve İçtihat Programı – E.T.: 26.04.2021).

²⁸ ÇELİK, Çelik Ahmet, Tazminat ve Alacaklarda Zamanaşımı, İstanbul 2004. s. 161 (ÇELİK 2004).

olan bu kuralın olduğu gibi, somut olaya uygulanmasının imkânsız olması durumu söz konusu olduğundan, burada “*gerçek olmayan kanun boşluğu*”ndan söz etmenin mümkün olmadığı ifade edilir²⁹⁻³⁰. Gerçek olmayan kanun boşluğunda aslında kanunda uygulanabilir bir hüküm vardır. Ancak bu hükmün uygulanması tatmin edici değildir. Gerçek olmayan boşluk aslında kanun boşluğunu değil, kanunun sakatlığını ifade eder³¹. Gerçek olmayan kanun boşluğunda kanun yasama organı tarafından değiştirilmediği sürece uygulanmalıdır. Kanun hükmünün özü ve sözünün bağdaşmadığı, sözünün uygulanmasının dürüstlük kuralına aykırılık oluşturacak düzeyde olmadığı hallerde, kanun hükmünün tatmin edici olmaması nedeniye uygulanmaması hukuk güvenliğini zedeler.

Yargıtay uygulamasını destekleyen bir görüş, aksinin kabulü halinde çok eski tarihlerde inşa edilen yapıdaki bozukluk nedeniyle hak iddia etmenin imkânsızlaşacağını, zarar verici fiilin bina teslim edildiğinde anlaşılmasının mümkün olmadığını, bunun anlaşılması için zararın ortaya çıkması gerektiğini savunmaktadır³².

Deprem zararları özelinde savunulan bir görüşe göre, çözüm “*hukuka aykırı davranış*” ölçütünde aranmalıdır. Buna göre, depreme dayanıklılık açısından gerekli teknik özelliklere uymayan bir yapı inşa eden kişinin hukuka aykırı davranışı sona ermiş değildir. Teslim ile sözleşmeye ilişkin zamanaşımı süresi işlemeye başlasa da, haksız fiil açısından hukuka aykırı fiil tamamlanmamıştır. O yapıdaki tekniğe aykırı durumu düzeltme yükümlülüğü bulunmaktadır ve yapıyı inşa eden bu düzeltmeyi yapmayıp hareketsiz kalarak bireylerin vücut bütünlüğünü tehlikeye atmaktadır. Bu hareketsiz kalmanın sonuçlarına onun katlanması gerekir. Bundan dolayı binayı inşa eden kişi yaşadığı sürece hukuka aykırı davranış devam ettiğinden zamanaşımı süresi işlemeye başlamayacaktır. Bu davranış yükümlülüğü şahsen binayı yapan kişiye ait olduğundan dolayı bu yükümlülük mirasçıya geçmeyecektir³³. Bu görüş davranış yükümlülüğünün mirasçıya geçmeyeceğini belirtmekle birlikte, inşa eden kişinin ölümüyle artık davranış yükümlülüğü sona ereceğinden, bu tarihten itibaren uzun zamanaşımı süresi işlemeye başlayacağı dikkate alındığında kendilerini bekleyen tehlikenin farkında olmadıkları için mirası reddetmeyen mirasçılar açısından gene hukuki

²⁹ BAŞPINAR / ALTUNKAYA, s. 118. Burada kanun hükmünün açık olduğu ve boşluk bulunmadığı yönünde bkz. İNCEOĞLU / BAŞ SÜZEL / AYTEKİN İNCEOĞLU, s. 169; NART, s. 240.

³⁰ Gerçek olmayan kanun boşluğu kavramı için bkz. KAYIHAN / GÜNERGÖK / HÜSEYİN, s. 109-110.

³¹ ANTALYA, O. Gökhan (editör) / TOPUZ, Murat, Medeni Hukuk, Giriş-Temel Kavramlar-Başlangıç Hükümleri, C. I, 3. Baskı, Ankara 2019, s. 327.

³² AYBAY, s. 1873-1874. Yazar, deprem anından itibaren mutlak zamanaşımı süresinin başlatılması gerektiğini ifade etmektedir (s. 1874).

³³ SARIKAYA, Murat, “İsviçre Borçlar Hukuku’nda Zamanaşımına İlişkin 1 Ocak 2020 Yürürlük Tarihli Değişiklikler ve Türk Hukuku Bakımından Düşündürdükleri: Özellikle Bedensel Zararlarda Düzenleme İhtiyacı”, MÜHFHAD, C. 26, S. 2, Aralık 2020, s. 1215, dn. 74. Yapıyı inşa edenin ayıp sorumluluğuna da gidilebileceğini, buradaki ayıbın inşaatın yapılması sırasındaki ihmalden kaynaklandığı konusunda bkz. AYBAY, s. 1874.

güvenliğin bulunduğu söylenemez. Bu görüşe göre, teknik koşullara aykırı yapı inşa eden kişinin bunu düzeltme yönünde davranış yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu davranış ölüm anına kadar devam ettiğine göre, bu yükümlülüğünün sona erdiği ölüm tarihinden itibaren on yıllık zamanaşımı süresinin işlemeye başlaması gerekir. Bundan dolayı bu yükümlülüğün mirasçıya geçmemesi ona yeterli koruma sağlamış olmayacaktır.

İsviçre Federal Mahkemesi on yıllık sürenin uygulanmasında zararın doğmuş olmasını aramamaktadır. BGH, “*saatçi davası*” olarak anılan olayda (Uhrmacher Fall) on yıllık sürenin geçmesinden sonra ortaya çıkan bedensel zararın giderilmesine hükmeden kanton mahkemesi kararını bozmuştur³⁴. Federal Mahkeme, daha sonra AİHM önüne gelen ve İsviçre'nin hak ihlali sebebiyle tazminata mahkûm olduğu asbest zararından dolayı açılan tüm davalarda da bu görüşünü sürdürmüştür³⁵⁻³⁶.

Hukumumuz açısından bakıldığında, sorun hukuki güvenliğin mi yoksa zarar görenin çıkarının mı tercih edileceği noktasında toplanmaktadır. Yargıtay deprem zararlarına ilişkin olarak zarar görenlerin korunması yönünde tercihte bulunmuştur. Ancak bu uygulamaya yöneltilen eleştiriler kolaylıkla göz ardı edilebilecek türden değildir³⁷. Hukuk güvenliği hukuk devleti açısından vazgeçilmez öneme sahiptir. Hukuk güvenliğinin bulunmadığı bir ortamda adil yargılama her zaman tehdit altındadır. Bundan dolayı hukuk güvenliğinin tercih edilmesi daha doğru olan yaklaşımdır.

Hukuka aykırı davranışın düzeltici davranış yükümlülüğü gerekçesiyle tamamlanmadığı görüşü, somut olay adaletini sağlamak için uygun görünse de, yukarıda da ifade edildiği üzere mirasçılar açısından hukuk güvenliğini ortadan kaldırmaktadır.

³⁴ BGE 106 II 134. Federal Mahkeme bu kararında zarar görenin zamanaşımı gerçekleşmeden önce talep hakkından haberdar olmayan ve hareketsiz kalmasında kusuru bulunmayan zarar gören açısından bu durum zor görünse de, kanun koyucunun gözünden kaçan bir durum olmadığını, bundan dolayı hâkimin kanunun metninden ayrılmaya yetkili olmadığını da belirtmiştir.

³⁵ BGE 137 III 16.

³⁶ Mezotelyomadan (diyafram kanseri) ölen Howald Moor'un mirasçılarının AİHM'de İsviçre devleti aleyhine açtıkları davada AİHM 2014 yılında İsviçre Hukukunun zamanaşımı hükümlerinin uygulamasının mahkemeye erişim hakkını ihlal ettiğine hükmetmişti (Howald Moor et al. gegen Schweiz, 52067/10 und 41072/11, sog. Fall Moor). AİHM, hastalığa yol açan olaylardan ancak uzun zaman geçtikten sonra teşhis edilebilen hastalıkların kurbanlarına ilişkin olarak İsviçre'nin zamanaşımı kurallarının sistematik uygulamasının zarar görenlerin taleplerini mahkeme önünde ileri sürmelerine engel olmaya elverişli bulmuştur. AİHM'e göre, bir kişinin bir hastalığa maruz kaldığını bilememesinin bilimsel olarak ispatlanabilir olması durumunda bir kişinin bir hastalığa maruz kaldığını bilememesinin zamanaşımının hesaplanmasında dikkate alınması gerekir.

³⁷ Henüz zarar doğmadığı için tazminat alacağı zamanaşımına uğramış olsa dahi kanun uygulanmalıdır. Kanun koyucu zamanaşımı süresi için bir üst sınır azami belli koyarak, bu süre boyunca riski tazminat yükümlüsünde, bu süre geçtikten sonra ortaya çıkan zarar riskini ise zarar gören üzerinde bırakmakla riski taraflar arasında paylaşmıştır. Kanun koyucu hukuk politikasını tercihini bu yönde yapmıştır (HAVUTÇU, s. 592).

Mutlak zamanaşımı olarak da ifade edilen uzun zamanaşımının getirilmesindeki amaç dikkate alındığında, zamanaşımının başlaması için zararın doğmuş olmasının aranmayacağı, hukuka aykırı davranışın tamamlanmasıyla uzun zamanaşımı süresi işlemeye başlayacağı sonucuna varılmalıdır. Buna göre, gerçekleşen ve anında sona eren fiilden dolayı zamanaşımı o fiilin gerçekleştiği tarihten itibaren işlemeye başlayacak, belirli süre devam eden bir fiil ya da davranış söz konusu ise bunun sona ermesi tarihi esas alınacak, zararın doğumu aranmayacaktır.

Ülkemizde kanun koyucu TBK.m.72’de BK.m.60’daki uzun zamanaşımı düzenlemesini değiştirmeme yönünde tercihte bulunmuştur. İsviçre’de ise haksız fiile yol açan yapma şeklindeki eylem ile yapmama şeklindeki davranışı açıkça düzenleyerek konunun tartışma dışında tutulması arzu edilmiştir. Aslında İsviçre’deki değişiklik yeni bir şey getirmemiş, öğretiyi ve uygulamadaki hâkim görüşü kanun metnine dönüştürmüştür. TBK.m.72 metninde bu yönde bir değişiklik faydalı olarak görülebilmekle birlikte, zorunlu olduğu da söylenemez.

3. Ölüm ve Bedensel Zararlarda Zamanaşımı

Art. 60 OR hükmünde ölüm ve bedensel zararlarda zamanaşımı konusunda ciddi bir değişiklik söz konusudur. Art. 60 Abs. 2 OR hükmüne göre, “*Bir insanın ölümü ya da bedenlen yaralanması halinde maddi tazminat talebi ya da manevi tazminat zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği günden itibaren üç yıl, her halde zarar verici davranışın gerçekleştiği ya da sona erdiği günden itibaren yirmi yılın geçmesiyle zamanaşımına uğrar*”. Tasarıda otuz yıl olarak öngörülen bu süre yirmi yıl olarak yasalaşmıştır.

Daha önce de ifade edildiği üzere, Howald Moor’un ailesinin açtığı tazminat davası zamanaşımı nedeniyle reddedilmiş³⁸, konunun AİHM’e taşınması üzerine, AİHM AİHS.m.6, f. 1’de yer alan adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar vermiş ve İsviçre’yi tazminata mahkûm etmişti. İşte bu değişiklik AİHM’nin ihlal kararını karşılama amacıyla yapılmıştır. Ancak bu değişikliğin adil yargılanma hakkının ihlaline yol açan sorunu ortadan kaldırmadığı, sadece sürenin uzatılarak hak ihlali ihtimalini düşürdüğü söylenebilir. Yirmi yılın geçmesinden sonra ortaya çıkan bir zararın giderilmesi istemi zamanaşımı nedeniyle reddedilebilecektir. Bu durumda AİHS kapsamında adil yargılanma hakkı ihlal edilmiş olacak ve sorun AİHM’nin önüne gittiğinde hak ihlali kararı kaçınılmaz olacaktır.

Hukukumuz açısından da gecikmeli zararlar bakımından düzenleme yapılması ihtiyacı bulunduğu ifade edilir^{39,40}. Geç ortaya çıkan bedensel zararlara ilişkin

³⁸ BGE 136 II 187.

³⁹ SARIKAYA, s. 1216.

⁴⁰ Yargıtay haksız fiilin neden olduğu zararın gelişmekte olması durumunda zamanaşımının işlemeye başlamayacağını ifade etmektedir. Örneğin bir trafik kazasında yaralanan kişinin uğradığı bedensel zarar henüz kesin olarak belli olmayıp, gelişen bir durum arz ediyorsa zamanaşımı süresi henüz işlemeye başlamamıştır (Yarg. HGK, 06.11.2017 T., 2017/3-2786 E.-2017/2016 K. - <http://karamercanhukuk.com/yargitay-karari/zararda-gelisen-durum-zamanasimi-zararin-tam->

olarak otuz yıllık zamanaşımı süresinin uygun olacağı öğretide ifade edilmektedir⁴¹. Gecikmeli zararlar da zarara neden olan olay ya da fiil ile bunun yol açtığı zararların objektif olarak anlaşılabilir hale gelmesi arasında çoğu durumlarda mutlak zamanaşımı süresini de aşan bir zaman aralığı söz konusudur⁴². Moor olayında olduğu gibi asbeste maruz kalan kişide bedensel zararların ortaya çıktığı anlaşılabilir hale geldiğinde on yıllık uzun zamanaşımı çoktan sona ermiş olabilir⁴³. Zararlı etkilerin geç ortaya çıktığı bu durumları zamanaşımı süresi bakımından diğer zarar türleriyle eşdeğer görmenin sorgulanması gerektiği haklı olarak ifade edilmektedir⁴⁴. İsviçre'de gecikmeli zararlarla ilişkin düzenleme ihtiyacının asbeste, radyo aktif ışına maruz kalma ve ilaçların kullanımında zararların geç ortaya çıkmasından kaynaklandığı ifade edilmiş, kanun koyucunun bundan dolayı örneğin radyo aktif faaliyete ilişkin özel kanun çıkardığı, ancak bu tür maddelere ilişkin özel düzenleme yapmanın da bazı tehlikeleri beraberinde getirdiği belirtilmiştir. Şöyle ki, özellikle piyasaya yeni giren bir teknolojinin ancak yıllar sonra zarara yol açması durumunda bazı münferit sağlık risklerinin göz ardı edilmiş olması tehlikesi söz konusudur. Bundan dolayı hem haksız fiil alanında, hem de sözleşme sorumluluğu alanında belirli gecikmeli zararlar için özel bir mutlak zamanaşımı süresi getirilmelidir. Bu sürenin somut olarak otuz yıl olması, hem beden bütünlüğü, hem de ölüm hali için geçerli olması gerektiği tasarı gerekçesinde ifade edilmiştir⁴⁵.

Zararın on yıllık zamanaşımı süresi içinde anlaşılabilir olmadığı durumlarda, bunun ilk olarak belirlenebilir hale geldiği andan geçerli olmak üzere iki yıllık kısa zamanaşımı süresini aşmayan bir ek süre tanınması çözümü önerilmektedir⁴⁶.

Uzun zamanaşımının zararın doğumu ile başlayacağı yönündeki Yargıtay uygulaması hukuk güvenliğini tehlikeye atmaktadır. Öte yandan hukuka aykırı davranışın gerçekleşmesi ya da sona ermesinden itibaren on yıllık zamanaşımı süresi geçtikten sonra anlaşılabilir hale gelen bedensel zararın zamanaşımı nedeniyle dava yoluyla istenememesinin de savunulabilir bir tarafı yoktur. Uzun

olarak-belirlendiği-anda-baslar E.T.: 26.04.2021. Ayrıca bkz. İçtihat Bülteni Programı). Bu durum gecikmeli zararlarla kısmen örtüşse de aynı şey değildir. Gelişen durumda bir zararın varlığı bilinmekte, fakat kapsamı henüz belirginleşmemiştir. Zararın tekliği ilkesi gereği, gelişen durum sona erdiği ve zararın kapsamı belirginleştiğinde zamanaşımı süresi işlemeye başlayacaktır. Yarg. HGK. bu kararda ceza zamanaşımı gerçekleşse dahi zararın gelişen durum nedeniyle tam olarak öğrenilemediği durumlarda zamanaşımının işlemeye başlamayacağı görüşünde olduğunu ortaya koymuştur.

⁴¹ AKKAYAN YILDIRIM, Ayça, "Geç Ortaya Çıkan Bedensel Zararların Tazmini Taleplerinde Uygulanacak Zamanaşımının Yeni Eğilimler Çerçevesinde Değerlendirilmesi", *İÜHFİM*, C. LXXIV, S. 1, 2016, s. 213.

⁴² AKKAYAN-YILDIRIM, s. 185; SARIKAYA, s. 1216.

⁴³ Asbeste maruz kalma süreklilik arz ettiğinden zamanaşımı süresi en son maruz kalınan günden itibaren başlayacaktır. Moor olayında bu da onun işten ayrıldığı tarih idi. Ancak buna rağmen hastalık işten ayrılma tarihinden on yıl geçtikten sonra ortaya çıkmıştı.

⁴⁴ SARIKAYA, s. 1216; Botschaft, s. 252.

⁴⁵ Botschaft, s. 252. Ancak otuz yıllık öneri kabul edilmemiş ve ölüm ve bedensel zararlar da zamanaşımı süresi yirmi yıl olarak belirlenmiştir.

⁴⁶ SARIKAYA, s. 1216.

zamanaşımı süresi geçtikten sonra anlaşılabilir hale gelen zararların giderilmesi istemi için ek bir süre verilmesi düşüncesi hem hukuk güvenliğini riske etmemekte, hem de zarar görene zararının giderilmesini isteme imkânı sunmaktadır. Kanaatimce böylesi bir durumda ek sürenin kısa zamanaşımı süresi kadar olması uygundur. Çünkü zararın anlaşılabilir hale geldiği durumda zarar gören tedavisi ile uğraşacağından, bu aşamada derhal dava açması ondan beklenemeyecektir. Kanaatimce, bu ek süre düzenlemesi getirilmesi durumunda bedensel zararlarda uzun zamanaşımı süresinin on yılın üstüne çıkarılmasına da gerek olmayacaktır.

4. Ceza Zamanaşımı

a. Genel Olarak

İsviçre’de Öntasarı’da uzun zamanaşımı süresinin otuz yıla çıkarılması benimsendiğinden ceza zamanaşımına gerek olmadığı düşüncesiyle bu kurumun kaldırılması öngörülmüştü. Ancak bu yaklaşım meclis komisyonunda benimsenmemiş ve ceza zamanaşımı Tasarı’da yer almıştır⁴⁷.

Art. 60 Abs. 2 OR hükmünde ceza zamanaşımı yeniden düzenlenmiş, öğretide tartışmalı olan konuların bir kısmı açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.

Yeni metne göre: *“Tazminat yükümlüsü kişi zarar verici davranışıyla cezalandırılabilen bir fiil işlemiş ise, maddi zararın giderilmesi talebi ya da manevi zarar istemi önceki fıkralar dikkate alınmaksızın en erken kovuşturma zamanaşımının gerçekleşmesiyle zamanaşımına uğrar. İlk derece mahkemesinin ceza hükmü sonucu artık kovuşturma zamanaşımı gerçekleşmeyecek ise, talep hakkı en erken hükmün açıklanmasından itibaren üç yılın geçmesiyle zamanaşımına uğrar”*. Art. 60, Abs. 2 OR’de ceza zamanaşımına ilişkin eski metin şöyle idi: *“Dava ceza hukukunun daha uzun zamanaşımı öngördüğü cezalandırılabilir bir fiilden kaynaklanıyor ise, bu zamanaşımı özel hukuk talebine de uygulanır”*.

Haksız fiil oluşturan davranış aynı zamanda cezalandırılabilir bir fiil ise, zamanaşımı süresi kovuşturma süresi kadardır. Bu zamanaşımı *olağanüstü zamanaşımı* ya da *ceza zamanaşımı* olarak da ifade edilir. Devletin cezalandırma hakkı olduğu sürece zarar görenin dava hakkı bulunmamasının adil olmayacağı bu kurumun dayanağı olarak gösterilir⁴⁸.

⁴⁷ Bkz. Begleitbericht zum Vorentwurf, s. 32. Öntasarıda haksız fiilde zamanaşımı düzenleyen Art. 60 hükmünün kaldırılması ve zamanaşımı sürelerinin Art. 127-130 arasında tüm borç ilişkilerini düzenleyecek şekilde düzenlenmesi öngörülmüştü.

⁴⁸ OFTINGER, Karl / STARK, Emil W., **Schweizerisches Haftpflichtrecht Band I: Allgemeiner Teil. 5. Auflage**, vollständig überarbeitet und ergänzt von Emil W. Stark, Zürich 1995, N. 373.

b. Değişikliklerin Revizyon Öncesi Tartışmalarla Birlikte Değerlendirilmesi

(a) Ceza Zamanaşımının Hangi Zamanaşımı Süresi Yerine Uygulanacağı

Art. 60 OR hükmünde yapılan değişiklik öncesinde ceza zamanaşımı konusunda çeşitli tartışmalar mevcut idi. Bunlar ceza zamanaşımının kısa zamanaşımı yerine mi yoksa her iki zamanaşımı sürelerinin yerine mi uygulanacağı, durma ve kesilme sebeplerinin ceza hukukuna göre mi yoksa özel hukuka göre mi gerçekleşeceği noktalarında toplanıyordu.

İsviçre'de değişiklik öncesi hâkim görüş ceza zamanaşımının hem kısa zamanaşımı, hem de uzun zamanaşımı bakımından uygulanacağı yönünde idi⁴⁹. Federal Mahkeme de, ceza zamanaşımının hem kısa zamanaşımı, hem de uzun zamanaşımı bakımından uygulanacağı görüşünde kararlar vermişti⁵⁰⁻⁵¹. Buna karşın ceza zamanaşımının sadece uzun zamanaşımı yerine kullanılabilmesi de savunulmakta idi⁵². Art. 60 Abs 2 OR'nin sözünden ceza zamanaşımının kısa zamanaşımı yerine de mi uygulanacağını açık olarak anlaşılmadığı, bu nedenle sorunun hükmün amacının tespiti ile çözüleceği, ratio legisin özel hukuk ve ceza hukuk kurallarının uyumlulaştırılması anlamında, asıl sorumlunun zarara neden olan fiilden dolayı ceza hukuku bakımından hala takip edilebildiği sürece bir özel hukuk alacağının zamanaşımına uğramamasında bulunduğu, ceza zamanaşımının kısa zamanaşımı yerine de uygulanmasının ilgili talep hakkı için bu sürenin oransız biçimde uzamasına yol açacağı, bunun da duruma göre işlenen suç için öngörülen hürriyeti bağlayıcı ceza için yedi yıldan otuz yıla kadar sürebileceği belirtilerek, bunun Art. 60 OR Abs. 2 hükmünün amacı ile örtüşüp örtüşmediğinin haklı sebeplerle şüpheli olabileceği, kısa zamanaşımının yerine ceza zamanaşımının ikamesinin zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü bilmesine rağmen otuz yıla kadar ileri sürebilmesi sonucunu doğuracağı, zamanaşımına uğramayan suçlardan doğan talep haklarının zamansal kısıtlama olmaksızın ileri sürülebileceği, kısa zamanaşımının böylesi bir uzatımının

⁴⁹ MUELLER, Christof, **CHK-Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Auflage 3**, Jahr 2016, Art. 60, N. 28; BREHM, Roland, **Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Das Obligationenrecht: Die Entstehung durch unerlaubte Handlungen, Art. 41-61 OR, 4. Auflage**, Bern 2013, , Art. 60, N. 68 a; VERDE, Michel, "Die Verjährung nach Art. 60 Abs. 2 OR, Die Verjährung: Antworten auf brennende Fragen zum alten und neuen Verjährungsrecht, Hrsg. Frédéric Krauskopf, Zürich 2018, s. s. 76; FISCHER, Willi, **Orell Füssli Kommentar (Navigator.ch), Auflage 3.**, überarbeitete Auflage, 2016, Art. 60, N. 22.

⁵⁰ BGE 107 II 151/155, 111 II 429/440; 106 II 213 E. 2; 107 II 151 E. 4a; 111 II 429 E. 2d; 49 II 357.

⁵¹ Bahse konu Federal Mahkeme kararında ceza zamanaşımının sadece uzun zamanaşımı hakkında uygulanacağından değil, zamanaşımının kesilmesi durumunda sadece yeni işleyecek sürenin ne olacağı açıklanmaktadır.

⁵² SPIRO, Karl, **Die Begrenzung privater Rechte durch Verjährungs-, Verwirkungs- und Fataleiten**, 2 Bde, Bern 1975, s. 203 vd.; GAUCH, Peter, "Verjährungsunsicherheit, Ein Beitrag zur Verjährung privatrechtlicher Forderungen", Festschrift für Erwin Murer zum 65. Geburtstag, Bern 2010, s. 247; KRAUSKOPF, Frederic, "Die Verjaehrung der Haftpflichtigen Ansprüche wegen Personenschaden", in: Weber (Hrsg.), **Personen-Schaden Forum 2011**, Zürich / Basel / Genf 2011, s. 128.

sorumluluk hukukunun karakteristik sistemi olan kısa ve uzun zamanaşımına müdahale oluşturacağı, Art. 60 Abs 2 OR'nin amacıyla uygun düşmeyecek şekilde bu sistemi tahrip edeceği ifade edilmekte idi⁵³. Bu görüşü ileri süren yazar Federal Mahkemenin 127 III 538 kararında Art. 60 OR Abs 2 hükmünün sadece uzun zamanaşımını uzattığını, hükmün anlam ve amacına en uygun düşen sonucun bu olduğunu tespit ettiğini belirterek, Art. 60 Abs 2 OR hükmünün ratio legisi ve sözünün daha uzun olan ceza zamanaşımı süresinin kısa zamanaşımı yerine de kullanılabilceğini göstermediğini, zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü bildiği hallerde, ona kısa zamanaşımı yerine ceza zamanaşımı bahşetmenin hükmün amacıyla bağdaşmayacağını, daha ziyade burada kısa zamanaşımı süresi içinde zarar görenin aktif olmasının istenebileceğini, aksi halde –sırf zarar verici davranışın cezalandırılabilir bir fiil olmasıyla haklı gösterilemeyecek şekilde- Art. 60 Abs 2 OR hükmüne göre ayrıcalıklı olmayan hak sahipleri karşısında eşitsizlik oluşturacağını, sonuç itibariyle Art. 60 Abs. 2 OR hükmünün on yıllık uzun zamanaşımı süresinle sınırlandırılması gerektiğini savunmakta idi⁵⁴. Ceza hukuku ile özel hukukun uyumlulaştırılmasının amaçlandığı yönündeki kabul bakımından, sadece uzun (mutlak) zamanaşımının yerine ceza zamanaşımının uygulanmasının yeterli olacağı, kısa zamanaşımı hakkında ceza zamanaşımının uygulanmasına gerek bulunmadığı da ifade edilmekte idi⁵⁵.

Art.60 Abs. 2 OR'nin yeni metni bu tartışmaları sonlandırmıştır. Söz konusu hükme göre, haksız fiil oluşturan davranışın cezalandırılabilir bir fiil olması halinde, önceki fıkralar (Art. 60 Abs. 1 ve 1bis) dikkate alınmaksızın zarar görenin talepleri en erken kovuşturma zamanaşımının gerçekleşmesiyle zamanaşımına uğrar. Burada “*en erken*” ifadesiyle kovuşturma zamanaşımının haksız fiil zamanaşımından daha kısa olabileceği ihtimal öngörülmüştür. Özellikle cezalandırılabilir bir fiil sonucu oluşan bedensel zararlarda kovuşturma zamanaşımının yirmi yıldan daha az olması mümkündür. Bu durumda daha kısa olan kovuşturma zamanaşımı değil, yirmi yıllık uzun zamanaşımı uygulanacaktır⁵⁶. Art. 60 Abs. 2 OR'nin uygulanabileceği durumlarda üç yıllık kısa zamanaşımı artık uygulanmayacak, sadece kovuşturma zamanaşımı esas alınacaktır.

Türk Hukukuna bakıldığında hâkim görüşün ceza zamanaşımının her iki zamanaşımı süresi yerine uygulanacağı yönünde olduğu görülmektedir⁵⁷.

⁵³ BERGAMIN, Melanie Catalina, **Die Verjährung im schweizerischen Privatrecht Grundlagen und ausgewählte Problemereiche**, 2019, s. 90-91; GAUCH, s. 247.

⁵⁴ SPIRO, s. 204; BERGAMIN, s. 91; KRAUSKOPF, Personenschaden, s.129.

⁵⁵ GAUCH, s. 247.

⁵⁶ Tasarı gerekçesinde ancak Abs. 1 ve 1bis hükümlerine göre alacak zamanaşımına uğradığı takdirde kovuşturma zamanaşımının incelenmesi gerekeceği ifade edilmiştir (Botschaft, s. 255).

⁵⁷ TEKİNAY / AKMAN / BURCUOĞLU / ALTOP, s. 725; OĞUZMAN / ÖZ, C. II, s. 77; EREN, s. 943; TUNÇOMAĞ, Kenan, Türk Borçlar Hukuku, I. Cilt, Genel Hükümler, Sermet Matbaası, İstanbul 1976, s. 525; SAVAŞ, Fatma Burcu, “Haksız Fiil Tazminatının Tabi Olduğu Zamanaşımı Süresinin Başlama Anı”, **TBB Dergisi**, 2008, S. 74, s. 142; ALTIN, Hayrünisa, “Haksız Fiillere Ceza Kanunlarındaki Zamanaşımının Uygulanması”, **AÜHFD**, 69 (1) 2020, 21.

Azınlıkta kalan görüşe göre ise, kovuşturma zamanaşımı kısa zamanaşımı yerine uygulanmayıp, sadece uzun zamanaşımı yönünden uygulanmalıdır⁵⁸. Kovuşturma zamanaşımı süresinin nitelik bakımından zamanaşımı süresine daha yakın olduğu ifade edilir⁵⁹. Yargıtay hem kısa, hem de uzun zamanaşımı bakımından ceza zamanaşımının uygulanabileceği görüşündedir⁶⁰. Yargıtay'ın rekabet ihlallerine ilişkin verdiği kararlarda sekiz yıllık soruşturma zamanaşımını uyguladığı görülmektedir⁶¹.

İsviçre Hukuku bakımından bu tartışma sona ermiş olmakla birlikte, kanunda değişiklik yapılmadığı sürece hukukumuz açısından bu konu tartışmalı olmaya devam edecektir. İsviçre'de kanun koyucu bu revizyonla tercihini failin cezalandırılabilir olduğu sürece tazminattan da sorumluluğunun devam etmesi yönünde kullanmıştır. Hukukumuz açısından kanun değişikliği ile bu yönde bir tercihte bulunulmadığı sürece kovuşturma zamanaşımı süresinin sadece uzun zamanaşımı süresi bakımından uygulanması gerektiği kanaatindeyim. Zararı ve tazminat yükümlüsünü bildiği halde uzun yıllar hareketsiz kalan zarar görenin korunmamasının adalet hislerini rencide edeceği söylenemez. Aksi halde zaten zamanaşımı kurumuna ihtiyaç duyulmazdı. Özellikle tazminat yükümlüsünün ölümünden sonra, otuz yıla yakın süre önce gerçekleşen bir ölüm olayından dolayı mirasçuları sorumlu tutmanın hukuki güvenlikle bağdaşır bağdaşmayacağı da değerlendirilmelidir⁶².

(b) Zamanaşımının Durması ve Kesilmesi

Zamanaşımı revizyonu öncesine bakıldığında, İsviçre'de öğretildeki hâkim görüşün ve Federal Mahkeme uygulamasının ceza zamanaşımının özel hukuk hükümlerine göre kesilebileceği yönünde olduğu görülür⁶³. Federal Mahkeme, bir kararında zarar görenin ceza zamanaşımının özel hukuk araçları ile kesebileceğini ve zamanaşımının kesilmesinin Art. 135 OR vd. hükümlerine tabi olduğunu belirtmiştir. Buna göre zarar gören olağan ceza zamanaşımını takip ve dava yoluyla kesebilir; burada artık ceza hukuku normlarına yer yoktur. Kesilen ceza zamanaşımı yerine yeniden aynı süre işlemeye başlar. Aynı şekilde Art. 138 Abs.

⁵⁸ ANTALYA, V/1, 2, N. 2664; GÜNERGÖK / KAYIHAN, s. 511.

⁵⁹ ANTALYA, V/1, 2, N. 2664.

⁶⁰ "Görüldüğü üzere, 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun 60.maddenin 2.fıkrası gereğince, eylemin aynı zamanda Ceza Kanunu'nda suç sayılması halinde, daha uzun olur ise olayda ceza zamanaşımı süresinin uygulanacağı, dolayısı ile bu durumda B.K.nundaki kısa zamanaşımı sürelerinin uygulanamayacağı hususu açıkça anlaşılmaktadır" (Yarg. HGK., 10.4.2013E T., 2012/1161 E.-2013/498 K.-Lexpera E.T.: 21.04.2021). Aynı yönde bkz. Yarg. 4. H.D., 26.11.2029 T. 2018/1691 E.- 2019/5589 K.- Lexpera E.T.: 21.04.2021.

⁶¹ Yarg. 11. HD., 27.10.2015 T., 2015/3450 E.-2015/11139 K.-Lexpera E.T.: 21.04.2021.

⁶² Kanun koyucunun zamanaşımı kurumunu getirmesindeki temel amaç ve işlevin sorumluluğun zamanla sınırlandırılması, tazminat yükümlüsünün belirsiz süre boyunca tazminat baskısı altında tutulmaması olduğu, bu nedenle özellikle sözleşme dışı sorumluluk hallerinde objektif bir zaman noktasının başlangıç alındığı ve tazminat yükümlüsüne karşı tazminat istemlerinin bu azami süre içinde yöneltilmesine izin verildiği ifade edilir (HAVUTÇU, s. 593).

⁶³ BREHM, Art. 60, N. 42; VERDE, s. 78; MUELLER, Art. 60 OR, N. 37; BGE 100 I 335, E. 2.a = Pra 64 (1975), N. 67; BGE 97 II 136, E. 2; BGE 137 III 481 E. 2. 5; BGE 135 V 74 E. 4.2.1.

1 ve 2 OR gereğince dava veya takipte her yeni işlemle zamanaşımı kesilecektir⁶⁴
65

Art. 60 Abs. 2 gereğince daha uzun bir sürenin Abs. 1 ve 1bis hükümlerindeki sürelerden bağımsız ve paralel olarak işlemesi suretiyle, artık kısa ve uzun zamanaşımının durması ya da kesilmesinin Abs. 2 Satz 1'deki daha uzun zamanaşımının işlemesi üzerinde etkisi olmayacağı Tasarı gerekçesinde ifade edilmiştir⁶⁶. Buna göre, kovuşturma zamanaşımı sadece ceza hukuku kurallarına tabi olacaktır (Art. 97 ve 98 StGB)⁶⁷.

Art. 97 StGB hükmünde kovuşturma zamanaşımı süreleri düzenlenmiştir. Abs. 3 hükmünde, ilk derece merciin kararını açıklamasıyla artık suçun kovuşturma zamanaşımına uğramayacağı düzenlenmiştir. Yani, –hukukumuzdakinin aksine-mahkeme kararını verdikten sonra kanun yollarında geçecek süre artık suç oluşturan filin yaptırımı tabi tutulmasına engel değildir. Bu düzenlemeden dolayı suç oluşturan bir fiille işlenen haksız fiillerden doğan tazminat alacağının zamanaşımına uğrayıp uğramayacağı sorunu ortaya çıkmıştı. Art. 60 Abs. 2 hükmü ilk derece mahkemesinin kararını açıklamasıyla artık kovuşturma zamanaşımının gerçekleşemeyecek olması durumunda üç yıllık ek bir zamanaşımı süresi tanıyarak bu sorunu çözmüştür. Kararın açıklanmasından itibaren işleyecek olan bu üç yıllık sürede tazminat davası açılmadığı takdirde tazminat alacağı zamanaşımına uğrayacaktır. Burada esas alınacak olan tarih açıklanan hükmün kesinleşme tarihidir⁶⁸. Bu üç yıllık zamanaşımı süresi artık tazminat davasında esas alınacak zamanaşımı süresidir. Bu süreye ilişkin olarak özel hukuk kurallarına göre durma ve kesilme söz konusu olabilir. Bu süre kesildiğinde Art. 135 OR gereği gene üç yıllık yeni bir süre işlemeye başlayacaktır.

İsviçre'de ceza kanununda 2002'de yapılan değişiklik ile kovuşturma zamanaşımının durması ve kesilmesi uygulamasına son verildiğinden, bugün itibariyle İsviçre bakımından bu konu tartışmalı olmaktan çıkmıştır. Gereğince de ifade edildiği üzere, Abs. 2'de düzenlenen kovuşturma zamanaşımı süresini esas

⁶⁴ BGE 97 II 136, 141. Davaya konu olayda beş yıllık olağan ceza zamanaşımı 13 Ocak 1967 tarihinde icra takibi ve 26 Nisan 1968 tarihinde dava ile kesilmişti. Federal Mahkeme her defasında beş yıllık zamanaşımının yeniden işlemeye başladığını ve davacının tazminat taleplerinin zamanaşımına uğramadığına hükmetmişti. Federal Mahkeme 1965 yılında görüşünü değiştirmeden önce, ceza zamanaşımının durması ve kesilmesi konusunda ceza kanunlarının uygulanacağı görüşünde idi (KILIÇOĞLU, Ahmet, "Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi", *AÜHFD*, Y. 1973, S. 3-4, s. 215).

⁶⁵ Zarar görenin ceza yargılamasında tazminat talep etmesi halinde ceza hukukundaki zamanaşımının kesilmesi sebeplerinin istisnai olarak uygulanabileceği İsviçre öğretisinde savunulmaktadır (BREHM, Art. 60, N. 92. Aynı yönde bkz. BGE 124 IV 49 E. 4c).

⁶⁶ Botschaft, s. 255.

⁶⁷ İsviçre'de 2002 yılında yapılan değişiklikte artık kovuşturma zamanaşımının kesilmesi söz konusu değildir (Botschaft, s. 255).

⁶⁸ Botschaft, s. 256.

GÜNERGÖK/ İsviçre Borçlar Kanunu'nun Haksız Fülde Zamanaşımına İlişkin Yeni Düzenlemelerinin Türk Hukuku İle Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi

alan bu zamanaşımı süresi, kısa ve uzun zamanaşımı sürelerine paralel ayrı bir süre olup, diğerlerinden bağımsız olarak işlemektedir⁶⁹.

Türk hukukundaki hâkim görüş⁷⁰ ve Yargıtay uygulaması da ceza zamanaşımına yapılan yollamanın sadece süreler bakımından olduğu, zamanaşımının durması ve kesilmesi sebeplerinin TBK hükümlerine göre gerçekleşeceği yönündedir⁷¹. Yargıtay 17. HD., 2008 yılında verdiği bir kararda dolaylı biçimde kesilme sebebiyle uzayan ceza zamanaşımının uygulanacağına hükmetmiştir⁷². Yargıtay 17. H.D. daha sonraki tarihli kararlarında ceza zamanaşımının TCK kapsamında kesilmesi sebebiyle uzayacak sürelerin hukuk davasında dikkate alınmayacağını açıkça ifade etmiştir⁷³. Yargıtay 21. H.D. bir kararında tartışmaya girmeksizin

⁶⁹ Botschaft, s. 255.

⁷⁰ KILIÇOĞLU, s. 216; ÇELİK, Çelik Ahmet, **Tazminat ve Alacaklarda Sorumluluk ve Zamanaşımı**, Yeniden yazılmış ve Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara 2018, s. 405; GÜNERGÖK / KAYIHAN, s. 510; TEKİNAY / AKMAN / BURCOĞLU / ALTOP, s. 727; AKÇAY, Engin, **Türk Borçlar Kanununa Göre Zamanaşımı**, XII Levha Yayınları, İstanbul 2010, s. 75; ALTIN, s. 24; KARACABEY, Ömer Faruk, "Haksız Fillerde Zamanaşımı", YD., C. 5, S. 1, Y. 1979, s. 91.

⁷¹ "(...) Öte yandan Ceza Kanununda öngörülen daha uzun zamanaşımı (uzamış zamanaşımı) süresi, her halde olay tarihinden itibaren işlemeye başlar; sürenin işlemeye başlaması için, zarar görenin zararı ve onun failini öğrenmesi koşulu aranmaz. Ayrıca zamanaşımını durduran ve kesen nedenler yönünden ise, mülga 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 102, 104 ila 107. maddeleri değil, aksine BK'nın, 132 ila 137. maddeleri uygulama alanı bulacaktır. (...)" (Yarg. HGK., 16.9.2015 T., 2014/116 E.-2015/1771 K.-Lexpera E.T.: 21.04.2021). Aynı yönde bkz. Yarg. HGK., 22.2.2012 T., 2011/640 E.-2012/89 K.-Lexpera E.T. 21.04.2021; Yarg. 21. HD., 27.05.2014 T., 2014/4962 E.-2014/11409 K.-Lexpera E.T. 21.04.2021).

⁷² "(...) Açıklanan hukuksal durum ve ilkeler ışığında somut olay değerlendirildiğinde; birleştirilen davada davalıların murisi K1'in neden olduğu olay esnasında kendisinin de öldüğü ve davacıya sigortalı aracın hasarlanmasıyla sonuçlanan trafik kazasının, aynı zamanda TCK'nun 455. maddesi çerçevesinde cezayı gerektiren bir eylem niteliğinde bulunması, bu eylemle ilgili ceza davasının anılan hükmünde öngörülen cezanın süresi ve türü itibarıyla aynı kanunun 102.maddesi uyarınca 7.5 yıllık zamanaşımı süresine tabi olması, 2918 Sayılı KTK'nun 109/2 maddesi uyarınca bu sürenin görülmekte olan maddi tazminat davası için de geçerli bulunması, davanın kaza tarihinden itibaren 7.5 yıl geçmeden açılmış olması karşısında zamanaşımının gerçekleşmediği anlaşılmaktadır. (...)" (Yarg. 17. HD., 03.11.2008 T., 2008/2733 E.-2008/5069 K.-Lexpera E.T. 21.04.2021). Burada "7,5 yıl" ifadesi beş yıllık zamanaşımı süresinin kesilme sebebiyle yarı oranında artmasıyla bulunan süredir. Bu nedenle Daire dolaylı biçimde ceza zamanaşımının TCK hükümlerine göre kesilebileceğini kabul etmiştir.

⁷³ "(...) Ancak bununla beraber somut olayda, olay tarihinde yürürlükte bulunan TCK'nın 102. maddesinde öngörülen 5 yıllık zamanaşımı da dolmuştur. Ceza davasının açılmış olması, hukuk davasındaki zamanaşımını 5 yıla çıkarmakla beraber, bu beş yıllık süre içinde ceza davasında karar verilir ve karar kesinliği ise hukuk davasındaki zamanaşımı olay tarihinden itibaren 5 yıl olarak kalır. TCK'nın 104. maddesindeki zamanaşımının yarı oranında artması artık bu davada uygulanmaz. Davanın konusu olay için 2005 yılında ceza davasında karar verilmiş ve kesinleşmiş olup, artık zamanaşımının uzaması söz konusu değildir. (...)" (Yarg. 17. HD., 22.02.2010 T., 2009/8551 E.-2010/1395 K.-Lexpera E.T. 22.04.2021).

"(...) Dosya içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme kararının gerekçesinde, dayanılan delillerin tartışılıp, değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına, 2918 Sayılı KTK'nun 109/2.maddesinde öngörülen ceza zamanaşımı süresinin davaya konu kazanın meydana geldiği tarihte yürürlükte bulunan 765 Sayılı TCK'nun 102/4.maddesinde düzenlenen 5 yıllık zamanaşımı süresi olmasına, olağanüstü ceza zamanaşımı süresinin (7 yıl 6 ay) kastedilmemesine ve uygulamaya yerinin olmamasına, somut olayda 5 yıllık ceza zamanaşımı süresinin 18.3.2005 olay tarihinden

TCK.m.67, f. 2'deki kesilmeye göre oluşabilecek olan uzun zamanaşımı süresinin uygulanacağı ifadesine yer vermiştir⁷⁴.

Ceza zamanaşımının durması ve kesilmesi sebeplerinin TBK hükümlerine tabi olmasının kanunun amacıyla yakından ilintili olduğu, fail hala cezalandırılabilir iken, zarar görenin tazminat isteyememesi sonucunun ortaya çıkmaması amaçlandığından, sadece süreler bakımından ceza normlarının uygulanması gerektiği, ceza zamanaşımının durması ve kesilmesinin ceza kanunlarına bağlanması durumunda hukuk davasının kaderinin, ceza davasının kaderine bağlanmış olacağı ifade edilir⁷⁵. Zarar görenin açacağı tazminat davasında zamanaşımının kesilmesinde TBK hükümleri esas alınmadığı takdirde, zarar gören ceza hukuku bakımından davanın açılıp açılmadığını ve ceza mahkemesinde verilen hükmün lehte veya aleyhte olduğunu bilmek zorunda bırakılacaktır ki, bu yerinde olmayacaktır⁷⁶.

Ceza zamanaşımının kesilmesi ve sonuçlarının ceza kanununa tabi olması gerektiği görüşü de savunulmaktadır⁷⁷. Bununla birlikte ceza davasının mahkûmiyet ya da delil yetersizliğinden dolayı beraatla sonuçlanması durumunda artık ceza zamanaşımının söz konusu olmayacağı, bu halde ceza zamanaşımının tazminat davasına uygulanmasındaki sebep ortadan kalmış olacağı için artık TBK.m.72'deki iki ve on yıllık sürelerin uygulanması gerektiği ifade edilir⁷⁸.

18.4.2013 tarihinde yapılan icra takip tarihine kadar fazlasıyla geçmiş olmasına göre davacı vekilinin yerinde görülmeyen temyiz itirazlarının reddi ile gerekçesi ile bu şekilde DÜZELTİLEREK ONANMASINA (...)" (Yarg. 17. HD., 15.10.2015 T., 2015/10421 E.-2015/10651 K.-Lexpera E.T. 22.04.2021).

⁷⁴ "(...) Somut olayda zararlandırıcı sigorta hadisesinin aynı zamanda olay tarihinde yürürlükte bulunan 5237 sayılı TCK'nun 89. maddesinde belirtilen "Taksirle Yaralama" suçunu oluşturduğu ve aynı Kanunun 66/1-e ve 67/4. maddelerinde belirtilen uzamış ceza zamanaşımı süresinin uygulanması gerektiği, bu uzamış zamanaşımı süresinin ise (8+4 yıl olmak üzere) "12" yıl olduğu, buna göre ıslah tarihi olan 13/05/2016 tarihi itibarıyla zamanaşımı süresinin henüz dolmadığı açıktır. Hal böyle olunca maddi tazminatın ıslahla arttırılan kısmının zamanaşımı nedeniyle reddine karar verilmesi hatalı olmuştur. (...)" (Yarg. 21. HD., 11.9.2018 T., 2017/1294 E.-2018/6177 K.-Lexpera E.T. 22.04.2021).

⁷⁵ KILIÇOĞLU, s. 216. Yazar devamla görüşünü aynen şu şekilde gerekçelendirmektedir: "Uzun süreli ceza zamanaşımının kesilme ve durma sebepleri bakımından Ceza Kanunu hükümlerine tabi olduğunu kabul edecek olursak, mağdura ceza davası zamanaşımının bir kesilme sebebi olan ceza davasını açmak ve onu takip etmek külfetini yüklemiş oluruz. Halbuki ceza zamanaşımının uygulanması için fiilin cezayı müstelzim bir fiil olması yeterli olup ayrıca cezai takibatın yapılmış olması gerekmez. Bu nedenle yalnız ikame edilmiş ceza davası hukuk davası zamanaşımını kesmez. Buna karşılık usulüne uygun olarak ceza davasına ilaveten yapılan bir müdahale veya şahsî hak talebi hukuk davası zamanaşımını keser. Bunun için bu talebin kabul edilmesi gerekir. Talep reddedilirse zamanaşımı kesilmiş olmaz" (s. 216). Bu görüşün kaleme alındığı dönemde var olan, suçtan zarar görenin tazminat talebini ceza mahkemesinde talep edebildiği şahsi dava imkânına 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda yer verilmemiştir.

⁷⁶ KILIÇOĞLU, s. 216.

⁷⁷ OĞUZMAN / ÖZ, C. II, s. 79; GÜNTÜLÜ ALKAN, s. 135.

⁷⁸ OĞUZMAN / ÖZ, C. II, s. 79-80. "Ceza davası zamanaşımı süresi, TCK.102 nci maddesine göre belirlenecektir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki; BK.m.60/2'deki (TBK.m.72/1,c.2'deki) zamanaşımı, tamamen hukuka ait bir kurum olup, zamanaşımını durduran ve kesen nedenler yönünden TCK.nun 102.104-107. maddeleri değil, aksine BK.m.132-137 (TBK.m.153-158)

Buna göre, zarar gören zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrenmiş ise ceza davasının sonuçlanmasından itibaren süre işlemeye başlar. Zarar görenin katılma (müdahale) yoluyla ceza yargılamasına iştirak edip etmediğinin, onun tazminat yükümlüsünü öğrenip öğrenmediğinin kabulü bakımından önemli olduğu ifade edilir⁷⁹.

Kanaatimce, zamanaşımının durması ve kesilmesi bakımından TBK hükümlerinin esas alınması daha doğru bir yaklaşımdır. Kanunun ceza kanunlarına yaptığı yollama sadece süreler bakımındandır. Kanun koyucu ceza ve hukuk yargılamalarını birbirine bağlamamıştır. Aksine TBK.m.74 hükmüyle, hukuk hâkiminin zarar verenin kusurunun olup olmadığı, ayırt etme gücünün bulunup bulunmadığı hakkında karar verirken, ceza hukukunun sorumlulukla ilgili hükümleriyle bağlı olmadığını, gene ceza hâkimi tarafından verilen beraat kararı ile kusurun değerlendirilmesine, zararın belirlenmesine ilişkin kararının da hukuk hâkimini bağlamadığını belirterek, hukuk ve ceza yargılamalarını senkronize etmek gibi bir amacı olmadığını ortaya koymuştur.

(c) Zamanaşımına Uğramayan Suçlarda Tazminat Taleplerinin Akıbeti

Art. 60 Abs. 2 haksız fiilin cezalandırılabilir bir fiil olması durumunda kovuşturma zamanaşımını esas almıştır. İsviçre Ceza Kanununda soykırım ve insanlığa karşı işlenen suçların zamanaşımına uğramayacağı düzenlenmiştir (Art. 264 ve Art. 101 StGB). Benzer düzenleme Türk Ceza Kanununda da yer almaktadır (Soykırımı düzenleyen TCK.76, İnsanlığa karşı işlenen suçlara ilişkin TCK.m.77, işkenceyi düzenleyen TCK.m.94 bu kapsamdadır).

OR'nin ilk kabulü sırasında zamanaşımına uğramayan suçlar bulunmadığından kanunun bu konuda susması normal idi. Bosna savaşıdan sonra 1998 yılında BM Roma Statüsü ile Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulmuştur. Roma Statüsü m.29 hükmüyle Uluslararası Ceza mahkemesinin yargı yetkisine giren suçların herhangi bir sınırlamaya tabi olmadığı esası benimsenmiştir. Mahkemenin yetkisini kabul eden devletler ile birlikte henüz mahkemenin yetkisini kabul etmemiş olan bazı devletler bu mahkemenin yetki alanındaki suçları zamanaşımına uğramayacak şekilde kendi iç hukuklarında yasalaştırmışlardır.

Gene İsviçre Anayasasında ergen olmayan çocuklara karşı işlenen cinsel ve pornografik suçların zamanaşımına uğramayacağı açıkça düzenlenmiştir (Art. 123b BV). Hal böyle iken, ceza zamanaşımını muhafaza eden ve tartışmalı hususları açıklığa kavuşturmaya çalışan düzenlemede bu sorunun da cevabının verilmiş olması gerekirdi. Bugün itibarıyla bu konu tartışmalıdır. Tasarı gerekçesinde belirli suçların zamanaşımına uğramamasını kabul eden Anayasa koyucunun, bu suçlara ilişkin özel hukuk taleplerini de olumlu göreceği ifade edilmiştir⁸⁰. Gerçekten de çocukların cinsel istismarına ilişkin Anayasa'nın 123b

uygulama alanı bulur" (Yarg. HGK., 18.11.1981 T., 1979/4-231 E.- 1981/744 K. -YKD., 1982/6, s. 1036).

⁷⁹ OĞUZMAN / ÖZ, C. II, s. 80.

⁸⁰ Botschaft, s. 257.

maddesine ilişkin olarak madde gerekçesinde sadece ceza davasının değil, tazminat taleplerinin de zamanaşımına uğramaksızın talep edilebileceği açıkça belirtilmiştir⁸¹. Ancak böylesine önemli bir konunun Art.60 OR hükmünde açıkça düzenlenmiş olması gerekirdi. Anayasanın sadece ceza davasını düzenlediği dikkate alındığında, madde gerekçesinin hukuk davalarında ne ölçüde bağlayıcı olduğu tartışılabilir.

Federal Mahkeme bir kararında zamanaşımına uğramamanın düşünülebileceğini belirtmekle birlikte, tazminat talebini kanunların geçmişe etkili uygulanamaması nedeniyle reddetmiştir⁸².

Türk Hukuku açısından konu değerlendirildiğinde, ceza kanunlarının daha uzun zamanaşımı öngörmesi halinde, bunu tazminat davalarında da uygulayan bir sistemin, deyim yerinde ise daha uzun zamanaşımından daha da uzun olan zamanaşımına uğramazlığı da içerdiği söylenebilir. Bu açıdan haksız fiili işleyen fail bakımından alacağın zamanaşımına uğramaması kabul edilebilir.

Fail dışındaki kişiler bakımından değerlendirildiğinde, failin fiilinden kanun hükmü gereği sorumlu tutulan adam çalıştıran gibi üçüncü kişilerin hakkında zaten ceza zamanaşımı uygulanmamalıdır. Konu mirasçılar bakımından özel önem içerir. Mirasçılar hakkında ceza zamanaşımının uygulanması konusunda mirasçının lehine ve aleyhine olan iki farklı görüş vardır ve bu çalışmada mirasçı hakkında da külli halefiyet gereği ceza zamanaşımının uygulanabileceği görüşü benimsenmektedir⁸³. Bununla birlikte istisnai bir durum olan ceza zamanaşımının kapsamının dar tutulması gerektiği kanaatindeyim⁸⁴. Zamanaşımına uğramayan bir suç söz konusu ise, mirasçının da zamanaşımına uğramayan bir tazminat talebiyle karşılaşmasının kanun koyucunun amacı olduğu söylenemez. Zamanaşımına uğramayan tazminat talebinin mirasçıya karşı uygulanabileceği kabul edildiğinde, haksız fiil failinin ölümü anında mirasçı sıfatı taşımayan, mirasçının mirasçıları ve devam eden kuşaklar bakımından da tazminat talepleriyle karşılaşmak mümkün olabilecektir.

Zamanaşımına uğramazlığın mirasçıya karşı uygulanamaması durumunda ise, mirasçıya yönelen tazminat talebinin hangi zamanaşımı süresine tabi olacağı

⁸¹ Botschaft zum Bundesgesetz zur Umsetzung von Artikel 123b der Bundesverfassung über die Unverjährbarkeit sexueller und pornografischer Straftaten an Kindern vor der Pubertät (Änderung des Strafgesetzbuches, des Militärstrafgesetzes und des Jugendstrafgesetzes), s. 6011 (BBl 2011 5977 - Botschaft zum Bundesgesetz zur Umsetzung von Artikel 123b der Bundesverfassung über die Unverjährbarkeit sexueller und pornografischer Straftaten an Kindern vor der Pubertät (Änderung des Strafgesetzbuches, des Militärstrafgesetzes und des Jugendstrafgesetzes) (admin.ch E.T.: 21.04.2021).

⁸² BGE 132 III 661, E. 4.3.

⁸³ Bu konudaki görüşler için bkz. III B 4 dd başlığı altında yapılan açıklamalar.

⁸⁴ Ceza zamanaşımının cezalandırılabilirlik ile ilintili olduğu ve failin ölümüyle onun cezai açıdan takip edilebilirliğinin sona ereceği, bundan dolayı hükmün uygulanmasının sadece fail ile sınırlı olması gerektiği, mirasçıya uzatılamayacağı görüşü için bkz. **PETER / von TUHR**, s. 439-440. Aynı yönde Türk Hukukundaki görüş için bkz. **İNCEOĞLU / BAŞ SÜZEL / AYTEKİN İNCEOĞLU**, s. 187.

sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu suçların ağırlığı dikkate alındığında ceza kanunlarındaki en uzun kovuşturma süresinin uygulanması düşünülebilirse de, hukuk güvenliği bakımından bunun kanun tarafından açıklığa kavuşturulması gerekir.

(d) Ceza Zamanaşımına İlişkin Diğer Hususlar

Tasarı gerekçesinde Art. 60 Abs. 2 revizyonunda hükmün uygulanma çevresine ilişkin olarak mevcut hukuki durumdan ayrılma söz konusu olmadığı ifade edilmiştir⁸⁵. Önceki metinde davanın cezalandırılabilir bir fiilden kaynaklanmasından bahsedilirken, yeni metinde tazminat yükümlüsü kişinin davranışıyla cezalandırılabilir bir fiil işlemesinden söz edilmektedir. Eski metin sırasında da sadece haksız fiili işleyen bakımından ceza zamanaşımının uygulanacağı, kusursuz sorumluluk çerçevesinde haksız fiilden sorumlu tutulan kişi hakkında sadece kısa ve uzun zamanaşımı sürelerinin uygulanacağı kabul görmekteydi. Kanaatimce yeni metin aslında bu durumu daha güçlü biçimde ifade etmektedir. Çünkü yeni metinde tazminat yükümlüsünün fiiline bakılmaktadır. Her ne kadar hakkında ceza zamanaşımı uygulanmayacağı kabul edilse de, eski metindeki davanın cezalandırılabilir bir fiilden kaynaklanması ifadesi kusursuz sorumlu olan tazminat sorumlusunu bu denli açık korumamakta idi.

Hukukumuzda da ceza zamanaşımının sadece haksız fiili işleyen kişi ve onun mirasçıları hakkında uygulanacağı konusu genel kabul görmektedir⁸⁶. Yargıtay önceleri ceza zamanaşımının mirasçılar hakkında uygulanamayacağı görüşünde iken⁸⁷, sonradan bu görüşünü değiştirmiş ve ceza zamanaşımının mirasçılar hakkında da uygulanacağına hükmetmiştir. Yargıtay bu görüşünü külli halefiyet esasına dayandırmıştır⁸⁸.

⁸⁵ Botschaft, s. 257.

⁸⁶ OĞUZMAN / ÖZ, C. II, s. 79; EREN, s. 944; ÇELİK, s. 425; AKÇAY, s. 83, SAVAŞ, s. 143; TÜTÜNCÜ, Muharrem, "Türk Borçlar Kanunu'nda Haksız Fiil Zamanaşımı", **İKÜHFD.**, 11 (1) 2012, s. 172.

⁸⁷ Yarg. 4. HD., 23.01.1964 T., 2925 E.-379 K.

⁸⁸ "(...) Dairenin, esas: 1981/11922, karar: 1981/13786 sayılı ve 25.12.1981 günlü kararında belirtildiği gibi ceza davası zamanaşımının uygulanması için haksız eylemin sadece suç niteliğinde olması yeterlidir. Bu zamanaşımının uygulanabilmesi için eylemi işleyen hakkında ceza davasının açılmış olması veya mahkûmiyet kararı verilmiş bulunması gerekli olmadığı gibi sanığın mahkûmiyet kararından sonra ölmüş olması hali de buna engel değildir. Çünkü mirasçılar ölenin külli halefidirler. Gerçekten mirasçılar Medeni Hukuk bakımından muristen daha iyi bir hukuki duruma malik değildirler (Bkz. Mustafa Reşit Karabasan, Sorumluluk ve Tazminat Hukuku, 1981, Sh. 1618 ve Dr. A. Becker, İsviçre Medeni kanunu Şerhi, Cilt: 6, Borçlar kanunu Çevirisi, 1. Kısım, Genel Hükümler, Sh. 360). (...)" (Yarg. 4. HD., 08.07.1986 T., 1986/4736 E.-1986/5453 K.-Lexpera E.T.: 23.04.2021).

"(...) Eylemi işleyen hakkında kamu davasının açılmış olması veya mahkûmiyet kararı verilmiş bulunması gerekli olmadığı gibi, sanığın mahkûmiyet kararından sonra ölmüş olması hali de buna engel değildir. Çünkü mirasçılar ölenin külli halefidirler. (...)" (Yarg. 4. HD., 25.01.1990 T., 1989/6101 E. -1990/285 K. -YKD.1990/4-535). Aynı yönde bkz. Yarg. 4. HD., 25.01.1990 T., 1989/6101 E.-21990/285 K.-Lexpera E.T. 23.04.2021.

Ceza zamanaşımı konusunda bir diğer husus da tüzel kişiler bakımından bu zamanaşımının uygulanıp uygulanamayacağıdır.

Tüzel kişi hakkında ceza zamanaşımının uygulanması konusunda ikili bir ayırıma gidilir. Bir haksız fiilden dolayı tüzel kişinin tazminatla yükümlü tutulabilmesi iki şekilde söz konusu olabilir. Organı oluşturan kişi veya kişilerin işlediği suçtan dolayı tazminat talebiyle yüzleşilebileceği gibi, tüzel kişinin adam çalıştıran sıfatıyla sorumluluğu da söz konusu olabilir. Tüzel kişiler iradelerini organları vasıtasıyla oluşturur ve açıklarlar. Organ Art. 32 OR/TBK.m.40 vd. hükümleri anlamında tüzel kişinin temsilcisi değildir. Organın iradesi tüzel kişinin iradesidir ve organın fiili tüzel kişiye izafe edilir. Bu sebeple organı oluşturan kişi veya kişilerin cezayı gerektiren bir fiilden dolayı ceza zamanaşımı uygulanabilecektir⁸⁹. Organ sıfatıyla işlenen bir suçtan dolayı organı oluşturan kişilerin de Art. 55 Abs. 3 ZGB /TMK.m.50, f. 3 hükmü gereği müteselsilen sorumlu olmaları söz konusu olacağından, hem tüzel kişiye, hem de organı oluşturan gerçek kişilere karşı açılan tazminat davasında aynı zamanaşımı süresi, yani ceza zamanaşımı süresi uygulanmalıdır⁹⁰. Ancak cezai ehliyeti bulunmadığı gerekçesiyle, ceza zamanaşımının tüzel kişiler hakkında uygulanamayacağı da öğretide savunulmaktadır⁹¹.

İsviçre Federal Mahkemesi ve Yargıtay organın cezayı gerektiren bir fiili nedeniyle açılan tazminat davasında tüzel kişi hakkında da ceza zamanaşımının uygulanabileceği görüşündedir⁹².

⁸⁹ Aynı yönde BGE 125 III 339 E. 3.b; BGE 122 III 225 E. 4.a; AKÇAY, s. 83; EREN, s. 944; TEKİNAY / AKMAN / BURCUOĞLU / ALTOP, s. 725; SAVAŞ, s. 144.

⁹⁰ VERDE, s. 70; BREHM, Art. 60, N. 99a; BGE 111 II 429 E. 2d; BGE 112 II 2c; "(...) Haksız fiil aynı zamanda suç teşkil ediyorsa ceza zamanaşımı süresinin tüzel kişi aleyhine açılan tazminat davasında da uygulanması gerekmektedir. (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 26.09.2012 tarih ve 2012/4-319 E-2012/619 K sayılı ilamı da bu doğrultudadır). Tüzel kişi hakkında daha kısa olan zamanaşımı süresinin, şahıslar hakkında ise, daha uzun olan ceza zamanaşımı süresinin kabul edilmesinin uygulamada hakkaniyete de uygun olmayan sonuçlar doğuracağı açıktır.

Mahkemece davalı tüzel kişi hakkında ceza zamanaşımı süresinin uygulanacağına kabulü ile davanın esasına girilerek sonucu dairesinde hüküm tesisi gerekirken mahkemece davalı tüzel kişi hakkında ceza zamanaşımı uygulanmayacağından bahisle yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiş, bozmayı gerektirmiştir. (...)" (Yarg. 3. HD., 13.3.2014 T., 2013/19903 E.-2014/3914 K.-Lexpera E.T.: 21.04.2021). Aynı yönde bkz. Yarg. 3. HD., 05.11.2015 T., 2014/21558 E.-2015/17389 K.-Lexpera E.T.: 21.04.2021; Yarg. 3. HD., 25.12.2017 T., 2016/12018 E.-2017/18096 K.-Lexpera E.T. 21.04.2021; Yarg. HGK., 13.5.2014 T., 2014/718 E.-2014/7447 K.-Lexpera E.T. 21.04.2021.

⁹¹ BECKER, *Berner Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht*, Obligationenrecht I. Abteilung, Bern 1941, Art. 60, N. 4. Federal Mahkemenin eski kararlarından: BGE 55 II 23.

⁹² BGE 111 II 429/440, 122 III 5/7. BGH, bir kararında uzatılmış (ceza) zamanaşımının tüzel kişilere uygulanacak şekilde genişletilmesinin organ kavramına uygun düştüğünü, çünkü organın tüzel kişinin bizzat kendisi olduğunu, bundan dolayı onun davranışının bir üçüncü kişi için bir davranış olarak görülemeyeceğini, organın kendi davranışı ile –özellikle haksız fiiliyle- tüzel kişiyi yükümlü kılacağını, Art. 60 Abs. 2 OR hükmünde cezalandırılabilir bir fiilden bahsedildiği için bunun kanunun sözüyle de bağdaştığını belirtmiştir (BGE 112 II 172, 190).

Art. 60 Abs. 2 hükmünde yapılan değişiklikte bu konuda herhangi bir düzenleme yer almamıştır.

Kovuşurma zamanaşımının uygulanması için fiilin bir suçun objektif maddi) ve sübjektif (manevi) unsurlarını içermesi gerekir. İhlal edilen ceza normu ihlal nedeniyle zarar görenin tazminat taleplerini ileri sürdüğü hukuki değer korunmasına hizmet etmelidir. Failin cezalandırılabilmesi yeterlidir. Onun hakkında dava açılmış olması kovuşturma zamanaşımının uygulanması için gerekli değildir⁹³. Bu halde tazminat davasına bakan mahkeme suçun unsurlarının oluşup oluşmadığını ön mesele olarak inceleyecektir⁹⁴. Ceza mahkemesinin bir kararı mevcut ise, hukuk hâkiminin bununla ne ölçüde bağlı olduğu Art. 53 OR/TBK.m.74 çerçevesinde değerlendirilmelidir⁹⁵. Ceza mahkemesinin yargılamanın durdurulması kararı (Einstellungsverfügung)⁹⁶ sadece mahkemenin kararının suçun objektif ve sübjektif unsurlarının gerçekleşmediğinden hareketle verildiği hallerde hukuk hâkimini bağlayacaktır⁹⁷. Buna göre, takipsizlik kararı verilmiş olması kovuşturma zamanaşımının uygulanmasına engel değildir.

Art. 60 Abs. 2 OR hükmüyle kovuşturma zamanaşımının ön tasarıdaki önerinin aksine kaldırılmayıp yeniden düzenlenmiş olması karşısında bu konuda da açıklık getirmesi beklenirdi. Kanun değişikliğine rağmen hukuki durumda bu bakımdan bir değişiklik gerçekleşmemiştir. Özellikle hakkında mahkûmiyet kararı bulunmayan, hakkında hiç dava açılmamış bir kimsenin ön mesele olarak farazi yargılanarak tazminattan sorumlu tutulması adil yargılanma hakkı bakımından da tartışılmalıdır. Kanun koyucunun böylesi önemli bir konuyu açık bırakmaması beklenirdi. İsviçre Hukukuna ilişkin bu söylenenler hukukumuz açısından da geçerlidir⁹⁸.

⁹³ BGE 112 II 79 E. 4a; 136 III 502 E. 6.3.1 ve 6.3.2; Botschaft, s. 256-257.

⁹⁴ BGE 122 III 225 E. 4; Botschaft, s. 257.

⁹⁵ Botschaft, s. 257.

⁹⁶ Art. 55a StGB. Bu hükümde hetero ya da homoseksüel partnerlerin birbirlerine karşı işledikleri basit yaralama, hakaret, tehdit gibi bazı suçlarda savcılık ya da mahkeme kararıyla yargılamanın durdurulması düzenlenmiştir.

⁹⁷ BGE 136 III 502 E. 6.3.1.

⁹⁸ Hukuk hâkiminin hakkında ceza davası açılmış olan sanığa ilişkin yargılamanın sonucunu beklemesi, aksi halde ileride beraat eden sanık hakkında hukuk yargılamasında tazminata hükmedilmesi riski olduğu ifade edilir (İNCEOĞLU /BAŞ SÜZEL / AYTEKİN İNCEOĞLU, s. 188). Hâkim görüş ve Yargıtay uygulamasının aksine, hakkında ceza dava açılmamış olan kişiye karşı hukuk hâkiminin fiilin suç oluşturup oluşturmadığını değerlendirip ceza zamanaşımını uygulamasının mümkün olmaması gerektiği de savunulmaktadır (İNCEOĞLU /BAŞ SÜZEL / AYTEKİN İNCEOĞLU, s. 189). Buna göre, aksi durum suçsuzluk karinesi ile bağdaşmadığı gibi, ileride dava açılıp beraat kararı verilmesi durumunda hukuk güvenliği açısından da sıkıntılar yaşanabilecektir (s. 189). Yazarlara göre, iki ve on yıllık zamanaşımı sürelerinden birinin dolduğu ve kovuşturma zamanaşımının önem kazandığı durumlarda, hukuk hâkimi ceza davasının açılıp açılmayacağını bekletilen mesele yapmalıdır. Ceza davası açıldığı takdirde ceza mahkemesinin kararı kesinleşinceye kadar bekletilen mesele yapılmalıdır. Makul bir süre içinde ceza davası açılmadığı takdirde hukuk hâkimi davayı zamanaşımından reddetmelidir (s. 189). Buna karşın bu görüşe “makul süre” kavramının belirsiz ve göreceli olduğu eleştirisi getirilmektedir (ALTIN, s. 9, dn. 30).

SONUÇ

Art. 60 OR hükmünde yer alan bir yıllık kısa zamanaşımı süresinin yeterli görülmemesi nedeniyle üç yıla çıkarılması yararlı olmuştur. Türk kanun koyucusu da TBK.m.72’de bu süreyi iki yıl olarak belirlemiştir. Sürenin iki ya da üç yıl olması kanun koyucunun tercihidir.

On yıllık uzun zamanaşımının ne zaman başlayacağı konusu daha belirgin hale getirilmiştir. Değişiklikle on yıllık sürenin zarar verici davranışın gerçekleştiği ya da sona erdiği tarihten başlayacağı esası benimsenmiştir. Bu düzenleme ile öğreti ve uygulamada kabul edilen çözüm tarzı kanun metni haline gelmiştir. Zarar verici “fiil” yerine “davranış” ifadesinin kullanılmasıyla olumsuz davranışın da haksız fiil oluşturacağı açıklığa kavuşturulmuştur. Hukukumuz açısından bu yönde bir düzenleme yararlı olmakla birlikte, zaten öğreti ve uygulamanın bu doğrultuda olması nedeniyle zorunlu değildir.

Ölüm ve bedensel zararlardan doğan tazminat talepleri açısından yirmi yıllık zamanaşımı süresinin öngörülmesi gecikmeli zararlarda uzun zamanaşımının gerçekleşmesi nedeniyle henüz zarar ortaya çıkmadan uzun zamanaşımının gerçekleşmesi riskini düşürse de ortadan kaldırmamaktadır. AİHM’nin adil yargılanma hakkının ihlaline ilişkin verdiği kararın gereğinin tam anlamıyla yerine getirildiği söylenemez. AİHM’nin İsviçre aleyhine hak ihlali kararı vermesine ilişkin koşullar hukukumuz açısından da mevcuttur. İsviçre’de yirmi yıllık sürenin Tasarı’da öngörüldüğü gibi otuz yıl olarak kabul edilmesi durumunda risk daha da düşürülebilirdi. Yargıtay’ın deprem zararlarına ilişkin verdiği zamanaşımının zararın doğmasıyla başlayacağı görüşü gecikmeli zararlarda uygulandığı takdirde bu risk gerçeklemeyecektir. Ancak bu görüş bir içtihadı birleştirme kararı olmadığından yerel mahkemeleri bağlamayacağı gibi, Yargıtay dairelerinin farklı kararlar vermesi de mümkündür. Ayrıca zamanaşımı süresinin zararın doğumu anına bağlanması ve çok uzun süre sonra ortaya çıkan zarardan dolayı zarardan sorumlu tutulmak hem zamanaşımı kurumunun kabulünün altında yatan düşünce ile hem de hukuk güvenliği ile bağdaşmamaktadır.

Uzun zamanaşımı süresi geçtikten sonra anlaşılabilir hale gelen zararların giderilmesi istemi için kısa zamanaşımı süresi kadar bir ek süre verilmesi düşüncesi somut olay adaletini sağlayacağı gibi, zararın hiç bir şekilde anlaşılabilir olmadığı süreçte zarar görenin dava hakkını kullanmasından bahsedilemeyeceğinden hukuk güvenliğinin tehlikeye düştüğünden kolaylıkla söz edilemeyecektir.

Ceza zamanaşımı konusunda yapılan değişiklikler bazı tartışmaları ortadan kaldırmış olmakla birlikte, bu kurumun yol açtığı tartışmaları bütünüyle sonlandırmamıştır. Kovuşturma zamanaşımının kısa ve uzun zamanaşımından bağımsız olarak işlenmesi, bu zamanaşımı süresinin kesilmemesi, sürenin gerçekleşmeyeceğinin ortaya çıkması durumunda üç yıllık yeni bir zamanaşımı süresinin benimsenmesi yararlı olmuştur. Ancak hakkında ceza davası açılmamış

ya da takipsizlik kararı verilmiş kişi hakkında hukuk hâkiminin ön mesele olarak suçun unsurlarının objektif ve sübjektif unsurlarının gerçekleşip gerçekleşmediğini değerlendirmesinin adil yargılanma hakkını ihlal edeceği sakıncası varlığını korumaktadır.

OR'nin ilk hazırlandığı sırada var olmayan zamanaşımına uğramayan suç kavramı bu revizyon sırasında dikkate alınarak böylesine önemli bir konu çözüme kavuşturulmalıydı. Bu tartışma hukukumuz açısından da çözüme kavuşturulması gereken bir husustur.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA

AKÇAY, Engin, **Türk Borçlar Kanununa Göre Zamanaşımı**, XII Levha Yayınları, İstanbul 2010.

AKKAYAN YILDIRIM, Ayça, “Geç Ortaya Çıkan Bedensel Zararların Tazmini Taleplerinde Uygulanacak Zamanaşımının Yeni Eğilimler Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, **İÜHFMD** C. LXXIV, S. 1, 2016, s. 185-219.

ALTIN, Hayrünnisa, “Haksız Fiillere Ceza Kanunlarındaki Zamanaşımının Uygulanması”, **AÜHFMD**, 69 (1) 2020, 1-32.

ANTALYA, O. Gökhan, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, C. V/1, 2, Genişletilmiş 2. Baskı, Seçkin, Ankara 2019.

ANTALYA, O. Gökhan (editör) / TOPUZ, Murat, **Medeni Hukuk, Giriş-Temel Kavramlar-Başlangıç Hükümleri**, C. I, 3. Baskı, Ankara 2019.

AYBAY, Memet Erdem, “Haksız Fiillerde Zamanaşımı Konusunda İsviçre Borçlar Kanunu Değişikliği ve Buna Dair Düşünceler (6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Hükümleri ile Karşılaştırmalı Olarak)”, **BAÜHFMD**, C. 14, S. 183-184, s. 1859-1883.

BAŞPINAR, Veysel / ALTUNKAYA, Mehmet, “Depremden Doğan Zararların Tazmininde Zamanaşımının Başlaması ve Süresi”, **AÜHFMD**, C. 57, 2008, S. 1, s. 95-131.

BECKER, **Berner Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht, Obligationenrecht I. Abteilung**, Bern 1941.

BERGAMIN, Melanie Catalina, **Die Verjährung im schweizerischen Privatrecht Die Verjährung im schweizerischen Privatrecht Grundlagen und ausgewählte Problembereiche**, 2019.

BREHM, Roland, **Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Das Obligationenrecht: Die Entstehung durch unerlaubte Handlungen, Art. 41-61 OR, 4. Auflage**, Bern 2013.

ÇELİK, Çelik Ahmet, **Tazminat ve Alacaklarda Zamanaşımı**, İstanbul 2004 [ÇELİK (2004)].

ÇELİK, Çelik Ahmet, **Tazminat ve Alacaklarda Sorumluluk ve Zamanaşımı**, Yeniden yazılmış ve Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara 2018.

ERDEM, Mehmet, **Özel Hukukta Zamanaşımı**, XII Levha Yayınları, İstanbul 2010.

EREN, Fikret, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Ankara 2019.

FISCHER, Willi, **Orell Füssli Kommentar (Navigator.ch), Auflage 3.**, überarbeitete Auflage, 2016.

GAUCH, Peter, “Verjährungsunsicherheit, Ein Beitrag zur Verjährung privatrechtlicher Forderungen”, Festschrift für Erwin Murer zum 65. Geburtstag, Bern 2010, s. 239 ff.

GOTTINI, Melanie Catalina, **Die Verjährung im schweizerischen Privatrecht, Grundlagen und ausgewählte Problembereiche**, Zürcher Studien zum Privatrecht Band/Nr. 290, Schulthess Juristische Medien AG, Zürich 2019.

GÜNERGÖK, Özcan / KAYIHAN, Şaban, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler Dersleri**, Umuttepe Yayınları, İstanbul 2020.

GÜNTÜLÜ ALKAN, Ayça, “Haksız Fiil Sorumluluğunda Zamanaşımı”, **BAÜHFD**, Y. 2016, C. 11, S. 147-148, s. 119-140.

HAVUTÇU, Ayşe, “Haksız Fiil Sorumluluğunda Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı”, **DEÜHFD**, Y. 2010, C. XXII, Özel Sayı, s. 579-605.

İNCEOĞLU, M. Murat / BAŞ SÜZEL, Ece / AYTEKİN İNCEOĞLU, Asuman, “Haksız Fiil Zamanaşımı ve Suçsuzluk Karinesiyle İlgisi”, **BAÜHFD**, Y. 2016, C. 11, S. 145-146, s. 149-209.

KARACABEY, Ömer Faruk, “Haksız Fillerde Zamanaşımı”, **YD.**, C. 5, S. 1, Y. 1979, s. 81-100.

KAYIHAN, Şaban / GÜNERGÖK, Özcan / HÜSEYİN, İhsan, **Medeni Hukuka Giriş ve Türk Medeni Kanunu'nun Başlangıç Hükümleri**, İstanbul 2020.

KILIÇOĞLU, Ahmet, "Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi", **AÜHFD**, Y. 1973, S. 3-4, s. 185-225.

KRAUSKOPF, Frédéric, "Die Verjaehrung der Haftpflichtigen Ansprüche wegen Personenschaden", in: Weber (Hrsg.), **Personen-Schaden Forum 2011**, Zürich / Basel / Genf 2011, s. 113-134.

MUELLER, Christof, **CHK - Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Auflage 3**, Jahr 2016.

NART, Serdar, "Haksız Fiillerde Zamanaşımına İlişkin Hükümün Değerlendirilmesi (TBK.md.72), 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Hükümlerinin Değerlendirilmesi Sempozyumu (3-4 Haziran 2011)", **Prof.Dr. Cevdet Yavuz'a Armağan**, İstanbul 2012, s. 223-244.

OFTINGER, Karl / STARK, Emil W., **Schweizerisches Haftpflichtrecht Band I: Allgemeiner Teil. 5. Auflage**, vollständig überarbeitet und ergänzt von Emil W. Stark, Zürich 1995.

OĞUZMAN, M. Kemal/ÖZ, M. Turgut, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. II**, İstanbul 2017.

SARIKAYA, Murat, "İsviçre Borçlar Hukukunda Zamanaşımına İlişkin 1 Ocak 2020 Yürürlük Tarihli Değişiklikler ve Türk Hukuku Bakımından Düşündürdükleri: Özellikle Bedensel Zararlarda Düzenleme İhtiyacı", **MÜHFHAD**, C. 26, S. 2, Aralık 2020, s. 1203-1219.

SAVAŞ, Fatma Burcu, "Haksız Fiil Tazminatının Tabi Olduğu Zamanaşımı Süresinin Başlama Anı", **TBB Dergisi**, 2008, S. 74, s. 121-148.

SPIRO, Karl, **Die Begrenzung privater Rechte durch Verjährungs-, Verwirkungs- und Fataleiten**, 2 Bde, Bern 1975.

TEKİNAY, Selahattin Sulhi / AKMAN, Sermet / BURCUOĞLU, Haluk/ALTOP Atilla, **Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Yeniden Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Yedinci Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 1993.

TUNÇOMAĞ, Kenan, **Türk Borçlar Hukuku, I. Cilt, Genel Hükümler**, Sermet Matbaası, İstanbul 1976.

TÜTÜNCÜ, Muharrem, "Türk Borçlar Kanunu'nda Haksız Fiil Zamanaşımı", **İKÜHFD.**, 11 (1) 2012, s. 159-206.

VERDE, Michael, "Die Verjaehrung Nach Art. 60 Abs. 2 OR", in Antworten auf brennende Fragen zum alten und neuen Verjaehrungsrecht, Herausgeber Frederic Krauskopf, **HAVE**, Schulthess medien AG, 2018, s. 65-92.